

JAARVERSLAG 2002-2003

**VLAAMS INSTITUUT VOOR WETENSCHAPPELIJK
EN TECHNOLOGISCH ASPECTENONDERZOEK**



VOORWOORD

Met dit jaarverslag sluit het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek (viWTA) zijn eerste volledige werkingsjaar af. Lag in het vorige jaarverslag nog de nadruk op de opstartfase en de personeelsformatie, dan werd de werkingsperiode 2002-2003 vooral gekenmerkt door de verschillende stappen die werden ondernomen om viWTA zo snel mogelijk op kruissnelheid te krijgen, dit zowel vormelijk maar vooral op het vlak van de inhoudelijke ondersteuning van het Vlaams Parlement.

Op administratief vlak werd 2002-2003 vooral gekenmerkt door de definitieve inwerkingtreding van het Wetenschappelijk Secretariaat. Daarnaast ging veel aandacht naar de decreetswijziging m.b.t. het personeelsstatuut en de voorbereiding van de reglementswijziging waardoor het Vlaams Parlement directe opdrachten kan geven aan viWTA.

Inhoudelijk was de doelstelling om zo snel mogelijk te komen tot het afleveren van relevant en degelijk werk ten behoeve van het Vlaams Parlement. In oktober 2002 keurde de Raad van Bestuur het eerste jaarwerkplan goed, dat de bakens uitzet voor de activiteiten van het Wetenschappelijk Secretariaat. De focus van dit eerste jaarwerkplan lag op het leerproces. Hierbij werd uitgegaan van een combinatie tussen een scherp afgelijnde inhoudelijke focus ("wat onderzoeken we?") en een breed methodologisch leertraject ("welke methodes komen in aanmerking?"). In dit kader werd besloten om gedurende het werkingsjaar 2002-2003 onderzoek te verrichten over twee thema's: 'levenswetenschappen, biotechnologie en gezondheid' enerzijds en 'energie, milieu en klimaat' anderzijds. De nadruk lag hierbij duidelijk op het pilootproject 'Nieuwe impulsen voor het debat over genetisch gewijzigd voedsel' terwijl voor het onderwerp "Energie en klimaat: het debat in Vlaanderen" werd geopteerd voor een voortraject als grondige voorbereiding op een uitgebreide behandeling in het jaarwerkplan 2003-2004.

De inhoudelijke focus is terug te vinden in het pilootproject 'Nieuwe impulsen voor het debat over genetisch gewijzigd voedsel' dat als een rode draad door de werking 2002-2003 loopt. De keuze van het onderwerp lag in de lijn van de voorgeschiedenis van het viWTA. Vijf Vlaamse adviesraden gaven aan het Vlaams Parlement de aanbeveling om het maatschappelijk debat inzake genetisch gemodificeerde organismen in Vlaanderen nieuw leven in te blazen en door een onafhankelijke instelling te laten organiseren. Als antwoord op dit advies werd viWTA opgericht in de schoot van het Vlaams Parlement.

De brede methodologische benadering blijkt uit de ruime waaier van activiteiten en methodes die werden toegepast om het onderwerp te benaderen. In de loop van 2002-2003 gaf het Wetenschappelijk Secretariaat opdracht tot een uitgebreide retrospectieve trendstudie en organiseerde zelf een internationaal symposium en een publieksforum over genetisch gewijzigd voedsel (eindverslag in bijlage). Deze publieke activiteiten gingen gepaard met een reeks voorbereidende stappen. In het kader van de publieksforum vonden voorbereidende weekends plaats en bijeenkomsten met de betrokken partijen. In het kader van 'Energie en klimaat' werd een uitgebreide 'competence mapping' in Vlaanderen doorgevoerd.

Ook op internationaal vlak werd gewerkt aan methodologische ondersteuning: opleiding in Nederland, uitwisseling met Zwitserland en advies vanuit Denemarken gingen hand in hand met een actieve deelname aan het TAMI programma van de Europese Commissie (Technology Assessment – Methods & Impact). Over deze projecten wordt in dit jaarverslag uitgebreid verslag gebracht.

Naast aan specifieke thema's gebonden projecten werden ook algemene transversale activiteiten georganiseerd. Deze vormen een directe of indirecte ondersteuning van thematische projecten (o.a. methodologie, netwerking; 'technology watch', duurzame ontwikkeling) of zijn functioneel voor de interne werking van het Wetenschappelijk Secretariaat (kwaliteitszorg).

Dit alles vindt zijn neerslag in het uitgebreide activiteitenverslag, waarin op gedetailleerde wijze de verschillende stappen en ontmoetingen worden opgelijst die het Wetenschappelijk Secretariaat ondernam. Zowel de inhoudelijke focus als de brede benadering naar methodes mag blijken uit de veelheid van contacten met de belangrijkste spelers op vlak van samenleving en technologie en het groeiend aantal eigen activiteiten.

Met dit jaarverslag wordt een tweede belangrijke groeifase voor het viWTA afgerond. Na het leggen van de administratieve grondslagen en de personeelsformatie van het Wetenschappelijk Secretariaat, trok viWTA in 2002-2003 inhoudelijk en vormelijk alle registers open om zo snel mogelijk op kruissnelheid te komen. Het opstellen van het eerste jaarwerkplan en zijn uitvoering en de verschillende stappen in bekendmaking en communicatie werden met succes afgerond, zodat in het komende werkjaar teruggegrepen kan worden naar de opgedane ervaring.

Robby Berloznik,
directeur viWTA
Juni 2003

INHOUDSTAFEL

DEEL 1: ADMINISTRATIEF VERSLAG	9
1. WETTELIJK KADER VOOR viWTA	10
1.1. Aanpassing oprichtingsdecreet	10
1.2. Aanpassing van het Reglement van het Vlaams Parlement	11
2. RAAD VAN BESTUUR	13
2.1. Samenstelling Raad van Bestuur	13
2.2. Bijeenkomsten Raad van Bestuur	14
2.3. Dagelijks bestuur	15
3. WETENSCHAPPELIJK SECRETARIAAT	16
3.1. Indiensttreding Wetenschappelijk Secretariaat	16
3.2. Indiensttreding Administratief Secretariaat	16
DEEL 2: INHOUDELIJK VERSLAG	17
1. JAARWERKPLAN 2002-2003	18
1.1. Pilootproject "Nieuwe impulsen voor een debat over genetisch gewijzigd voedsel"	18
1.1.1. <i>Trendanalyse en voorbereiding Publieksforum</i>	18
1.1.2. <i>Symposium "Vlaanderen kijkt over de grenzen"</i>	18
1.1.3. <i>Mediadebat "Nieuwe impulsen voor een debat over samenleving en technologie: de rol van publieke opinie en opiniemakers"</i>	19
1.1.4. <i>Organisatie Publieksforum</i>	19
1.1.5. <i>Stakeholdersforum</i>	20
1.1.6. <i>Valorisering</i>	20
1.2. Energie en klimaat: debat in Vlaanderen	20
1.2.1. <i>Omgevingsanalyse inzake energie en milieu in Vlaanderen</i>	20
1.2.2. <i>Haalbaarheidstudie inzake de inzetbaarheid van de scenariobenadering</i>	21
1.2.3. <i>Attitude en Technologie, onderzoeksproject m.b.t. de evolutie in de perceptie</i>	21
1.3. Transversale projecten	22
1.3.1. <i>Methodologie en concepten</i>	22
1.3.2. <i>Innovatiedenken</i>	22

1.3.3. 'technology watch'	23
1.3.4. Monitoring	23
1.3.5. Technologieverkenningen (foresight)	23
1.3.6. Duurzame ontwikkeling	24
1.3.7. Netwerking	25
1.3.8. Kwaliteitszorg	26
2. SPECIFIEKE OPDRACHTEN OP VRAAG VAN HET VLAAMS PARLEMENT	27
3. UITVOERING JAARWERKPLAN	27
3.1. Pilootproject	27
3.1.1. Voorstudie	28
3.1.2. Symposium	30
3.1.3. Publieksforum	33
3.1.4. Zelfevaluatieinstrument	49
3.1.5. Verder verloop pilootproject	49
3.2. Energie en klimaat	50
3.2.1. Mondelinge bevraging	50
3.2.2. Schriftelijke bevraging	52
3.2.3. Suggesties	53
3.2.4. Workshop	54
3.3. Ondersteunende projecten	56
3.3.1. Methodologieontwikkeling	56
3.3.2. Innovatietheorie en TA	56
4. VIWTA IN DE EUROPESE CONTEXT	57
4.1. viWTA als onderdeel van het EPTA-netwerk	57
4.2. viWTA in het onderzoeksnetwerk TAMI	58
4.3. viWTA in ENSIPP	59
5. COMMUNICATIE	60
5.1. Algemene beschrijving	60
5.1.1. Transparantie als uitgangspunt	60
5.1.2. Verschillende types doelpubliek	61
5.2. Publicaties	62

5.2.1. <i>viWTA nieuwsbrief</i>	62
5.2.2. <i>viWTA rapporten</i>	62
5.2.3. <i>viWTA document</i>	63
5.3. <i>viWTA publieksactiviteiten</i>	63
5.3.1. <i>Symposium "Nieuwe impulsen voor een debat over genetisch gewijzigd voedsel: Vlaanderen kijkt over de grenzen"</i>	64
5.3.2. <i>Mediadebat: "Nieuwe impulsen voor een debat over samenleving en technologie: de rol van publieke opinie en opiniemakers"</i>	64
5.3.3. <i>"Nieuwe impulsen voor een debat over genetisch gewijzigd voedsel: Het eerste Vlaamse Publieksforum"</i>	64
5.3.4. <i>Lezingenreeksen (intern en extern)</i>	64
5.3.5. <i>Andere brede publieksactiviteiten</i>	65
5.3.6. <i>Advertentiecampagnes</i>	65
5.4. <i>Website</i>	66
5.4.1. <i>Algemeen</i>	66
5.4.2. <i>Publiek toegankelijk gedeelte</i>	66
5.4.3. <i>Projectgedeelte (geregistreerde gebruikers)</i>	67
5.4.4. <i>Personeelsgedeelte</i>	67
5.5. <i>Uitvoering communicatieplan</i>	67
5.5.1. <i>Doelpubliek</i>	67
5.5.2. <i>Publicaties</i>	68
5.5.3. <i>Publieksactiviteiten</i>	68
5.5.4. <i>Website</i>	69
6. OPSTELLEN JAARWERKPLAN 2003-2004	70
6.1. <i>Procedure voor opstellen Jaarwerkplan</i>	70
6.1.1. <i>Verzamelen van ideeën</i>	70
6.1.2. <i>Beoordelen van ideeën</i>	70
6.1.3. <i>Selectie van ideeën</i>	71
6.1.4. <i>Het jaarwerkplan: samenbundelen van vele ideeën</i>	71
6.2. <i>Opstellen jaarwerkplan 2003-2004</i>	71
6.2.1. <i>Overzicht suggesties</i>	72

DEEL 3: ACTIVITEITENVERSLAG	73
1. viWTA IN HET VLAAMS PARLEMENT	74
1.1. Publieke activiteiten	74
1.2. Interne activiteiten	74
1.2.1. <i>Interne seminars</i>	74
1.2.2. <i>Andere</i>	74
2. VOORSTELLINGEN EN PRESENTATIES	75
2.1. Presentaties	75
2.2. Lidmaatschap expertengroepen	75
3. CONTACTEN	76
3.1. Contacten met de Vlaamse administratie en Vlaamse Instellingen	76
3.2. Contacten met nationale, federale en buitenlandse instellingen en netwerken	76
4. DEELNAME AAN CONGRESSEN EN SYMPOSIA	78
4.1. Werkbezoeken	80
DEEL 4: FINANCIËEL VERSLAG	81
1. BEGROTING 2003	82
1.1. Situering	82
1.2. Overzicht Begroting en uitgaven 2002 en begroting 2003	82
2. TOELICHTING	85
2.1. Personeel	85
2.2. Werkingskosten: toelichting bij enkele substantiële uitgavenposten	85
2.3. Investeringen	86
BIJLAGES	87
BIJLAGE A	88
BIJLAGE B	89
COLOFON	127

DEEL 1
ADMINISTRATIEF VERSLAG



1. WETTELIJK KADER VOOR VIWTA

Voor het werkingsjaar 2002-2003 werden door de Raad van Bestuur twee betekenisvolle beslissingen genomen die een gevolg hebben op de werking van de instelling. De ene beslissing heeft te maken met de samenstelling van het personeelskader van het Administratief Secretariaat. De tweede beslissing heeft te maken met de uitvoering van de bepaling in het oprichtingsdecreet waardoor naast algemene opdrachten viWTA ook specifieke opdrachten kan krijgen vanwege het Vlaams parlement.

1.1. *Aanpassing oprichtingsdecreet*

Het decreet van 17 juli 2000 houdende oprichting van een Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek bevat in artikel 12 een restrictieve bepaling omtrent de aanwerving van het personeel van het Wetenschappelijk Secretariaat. In het tweede lid van het artikel wordt bepaald dat het personeel contractueel wordt aangeworven. De geest van deze bepaling was dat het niet de bedoeling is dat de wetenschappelijke staf van het Instituut zou bestaan uit vastbenoemde ambtenaren. Door wetenschappelijke medewerkers op contractuele basis te werven is het mogelijk de wetenschappelijke staf voortdurend te vernieuwen.

Door die restrictieve bepaling is het echter ook niet mogelijk om voor de administratieve ondersteuning beroep te doen op statutair benoemde ambtenaren van het Vlaams Parlement. Bovendien moet de mogelijkheid opengelaten worden dat door middel van tijdelijke detachering ambtenaren van de instellingen van de Vlaamse Gemeenschap ter beschikking van het Instituut worden gesteld, zonder dat zij daardoor hun statuut van ambtenaar verliezen.

De eventuele terbeschikkingstelling van personeel door het Vlaams Parlement of door de Vlaamse Gemeenschap, moet in de toekomst worden geregeld door overeenkomsten terzake tussen de Raad van Bestuur en de instelling die het personeel ter beschikking stelt.

Op de vergadering van het Dagelijks Bestuur van 16 januari 2002 werd daarom besloten een voorstel te

doen om het decreet op de oprichting van het viWTA te wijzigen zodat de restrictie om uitsluitend contractueel personeel aan te werven wordt opgeheven, zonder evenwel te raken aan het principe dat de wetenschappelijke staf moet vernieuwbaar zijn om tegemoet te komen aan de wisselende diversiteit van onderwerpen die zullen bepaald worden door het werkprogramma. Het uitgangspunt hierbij is dat voor administratieve en tijdelijke wetenschappelijke functies nuttige en relevante competenties kunnen aanwezig zijn bij de (onderzoeks)instellingen van de overheid. De huidige restrictie beperkt de mobiliteit van onderzoekers en administratief personeel die bij de overheid werkzaam zijn.

Daarvoor werd een voorstel geformuleerd waarbij minimaal ingegrepen worden in het decreet en slechts de bepaling "contractueel" in art. 12 van het decreet van 17 juli 2000 zal weggelaten worden. Voor de concrete bepalingen inzake de modaliteiten van de aanwervingen zal verwezen worden naar het Huishoudelijke Reglement van het viWTA dat ook in functie daarvan zal worden aangepast. Hierop gebaseerd werd aan de parlementsleden die lid van de Raad van Bestuur zijn gevraagd een voorstel tot aanpassing van het oprichtingsdecreet in die zin in te dienen bij het Vlaams parlement. Op 13 maart 2003 verscheen in het Belgisch Staatsblad het decreet houdende de wijziging 2003 van het decreet van 17 juli 2002 betreffende de oprichting van het viWTA (zie bijlage).

1.2. *Aanpassing van het Reglement van het Vlaams Parlement*

In artikel 5, §1 van het viWTA-decreet (17 juli 2000) wordt bepaald dat het viWTA, binnen zijn algemene opdrachten, specifieke opdrachten kan vervullen. Deze specifieke opdrachten kunnen opgedeeld worden in specifieke opdrachten vanwege het Vlaams Parlement (artikel 5, §2) en specifieke opdrachten op eigen initiatief (artikel 5, §3). De eerste categorie van opdrachten wordt geformuleerd op de door het reglement van het Vlaams Parlement bepaalde wijze. Voor de tweede categorie stelt het Wetenschappelijk secretariaat een jaarlijks werkplan op dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de Raad van Bestuur.

De Afdeling Studie en Advies van het Vlaams Parlement heeft op 17 september 2002 een voorstel tot reglementherziening overgemaakt aan de voorzitter, de heer Norbert De Batselier. Dit voorstel vertrekt in globaal van 2 mogelijke manieren waarop het Vlaamse Parlement specifieke opdrachten aan het viWTA kan geven:



- vooreerst kan het Uitgebreid Bureau aan het begin van de legislatuur (uiterlijk negen maanden na de volledige vernieuwing van het Vlaams Parlement), op basis van gemotiveerde voorstellen van de commissies, specifieke opdrachten aan het viWTA geven. Deze idee vertrekt duidelijk van een bezinning los van een concreet dossier, binnen de commissies, over mogelijke opdrachten voor het viWTA en binnen hun eigen bevoegdheidsdomein;
- ten tweede kan het Uitgebreide Bureau op elk ander ogenblik tijdens de legislatuur, op eigen initiatief of op basis van een gemotiveerd voorstel van één of meerdere commissies, een specifieke opdracht geven aan het Instituut. Dit zal meestal gebeuren naar aanleiding van de behandeling van een concreet dossier.

Voor alle beslissingen die het Uitgebreid Bureau neemt terzake is een voorafgaand (niet-bindend) advies nodig van het viWTA. Hierbij moet vooral bekeken worden of de opdracht past binnen het decretaal vastgelegde takenpakket van het Instituut en of de uitvoeringsvoorwaarden (timing, budget, bekendmakingsmodaliteiten,...) haalbaar zijn.

De resultaten van de uitgevoerde opdrachten worden onder de volksvertegenwoordigers en de leden van de Regering verspreid. Desgevallend worden ze behandeld door de bevoegde commissie. In dit verband staat het de commissies vrij om tijdens de uitvoering van de opdracht één lid of enkele leden aan te wijzen als verbindingspersoon tussen de commissie en het viWTA.

Gebaseerd op dit advies van de Afdeling Studie en Advies van het Vlaams Parlement heeft de Raad van Bestuur op haar vergadering van drie oktober 2002 gevraagd aan haar leden die parlementair zijn om in de geest van dit advies een voorstel tot wijziging van het Reglement van het Vlaams Parlement in te dienen.

2. RAAD VAN BESTUUR

2.1. *Samenstelling Raad van Bestuur*

Op 21 februari 2001 stelde het Vlaams Parlement in plenaire vergadering de samenstelling van de Raad van Bestuur van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek vast.

Op de eerste bijeenkomst van de Raad van Bestuur, voorgezeten door de heer Norbert de Batselier, voorzitter van het Vlaams Parlement, werd overgegaan tot de benoeming van de voorzitter en de twee ondervoorzitters.

Na geheime stemming werd de heer Robert Voorhamme benoemd tot voorzitter van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek. Mevrouw Trees Merckx-Van Goey en de heer Lodewijk Wyns werden benoemd als ondervoorzitter.

Op de vergadering van 28 maart 2002 nam de Raad van Bestuur met droefheid kennis van het overlijden van mevrouw Christine Deneffe, lid van de Raad van Bestuur. Aan de Voorzitter van het Vlaams Parlement werd gevraagd om de vraag te stellen bij de VRWB om een nieuw kandidaat-lid voor te dragen.

Op 28 januari 2003 bevestigde het Vlaams Parlement in plenaire zitting de aanstelling van de heer Paul Lagasse als nieuw lid van Raad van Bestuur.

- de heer Dirk Holemans
 - de heer Julien Librecht
 - mevrouw Trees Merckx-Van Goey
 - de heer Gilbert Van Baelen
 - de heer Chris Vandenbroeke
 - de heer Gilbert Vanleenhove
 - de heer Robert Voorhamme
- als Vlaamse volksvertegenwoordigers (onder art. 7)

- de heer Paul Berckmans
 - de heer Jean Jacques Cassiman
 - de heer Paul Lagasse
 - mevrouw Ilse Loots
 - de heer Bernard Mazijn
 - de heer Freddy Mortier
 - de heer Cis Schepens
 - de heer Nicolas van Larebeke-Arschodt
 - de heer Lodewijk Wyns
- als vertegenwoordigers van de wetenschappelijke en technologische wereld (art. 8)



2.2. *Bijeenkomsten Raad van Bestuur*

1. Vergadering van 3 oktober 2002
 - Goedkeuring notulen
 - Planning pilootproject GGO's
 - Procedure opstellen jaarlijks werkplan en procedure opdrachten vanwege Vlaams Parlement
 - Voorstel Jaarwerkplan 2002-2003
 - Varia en rondvraag

2. Vergadering van 24 oktober 2002
 - Goedkeuring notulen
 - Voorstel Jaarwerkplan 2002-2003
 - Voorstel begroting 2003
 - Pilootproject GGO's: begeleidingscomité en samenhang
 - Varia en rondvraag

3. Vergadering van 29 januari 2003
 - Goedkeuring notulen
 - Verslag symposium
 - Aanzet project Energie en Klimaat: debat in Vlaanderen
 - Organisatie Mediadebat
 - Overleg viWTA-Koning Boudewijnstichting
 - Aanbesteding externe evaluatie pilootproject GGO's
 - Bespreking van het functioneren van de directeur
 - Varia en rondvraag (o.m. vergadermomenten 2003)

2.3. *Dagelijks bestuur*

Het Dagelijks Bestuur bestaat uit de voorzitter, de twee ondervoorzitters en de directeur en staat in voor de uitvoering van de beslissingen van de Raad van Bestuur.

Bijeenkomsten van het Dagelijks Bestuur:

18 september 2002

16 oktober 2002

11 december 2002

15 januari 2003

12 maart 2003 (onderhoud tussen de heer Berloznik en mevrouw Trees Merckx-Van Goey)

5 juni 2003

3. WETENSCHAPPELIJK SECRETARIAAT

3.1. *Werking wetenschappelijk Secretariaat*

Het Wetenschappelijk Secretariaat is na de opstartfase nu in volledige bezetting, met één directeur, drie onderzoekers en één communicatieverantwoordelijke:

Robby Berloznik	directeur, in dienst vanaf 1 december 2001
Stef Steyaert	wetenschappelijk medewerker, in dienst sinds 16 april 2002
Willy Weyns	wetenschappelijk medewerker, in dienst sinds 1 mei 2002
Wim Peeters	communicatieverantwoordelijke, in dienst sinds 1 mei 2002
Donaat Cosaert	wetenschappelijk medewerker, in dienst sinds 1 augustus 2002

In de loop van 2002-2003 werd met het Wetenschappelijk Secretariaat een cursus 'wetenschapscommunicatie' gevolgd om de redactionele en communicatieve vaardigheden aan te scherpen. Daarnaast werd met elke personeelslid een individueel opleidingsprogramma uitgewerkt (administratieve- en computervaardigheden) in samenwerking met de vormingsdiensten van het Vlaams Parlement.



3.2. *Indiensttreding Administratief Secretariaat*

Op 13 maart 2003 verscheen in het Belgisch Staatsblad het decreet houdende de wijziging 2003 van het decreet van 17 juli 2002 betreffende de oprichting van het viWTA. Vanaf 10 dagen na publicatie, dus vanaf 23 maart 2003, kan het viWTA statutair personeel aanwerven en dus de functie van secretaris invullen. Inmiddels werd door het Algemeen Secretariaat een mutatie ronde georganiseerd bij de dienstdoende secretaressen (m/v). Vermits voor deze functie geen kandidaturen werden ingediend werd beroep gedaan werd op de bevorderingsreserve. De heer Rudy Claeys neemt bijgevolg als eerstgerangschikte sedert 24 maart 2003 de functie van secretaris (rang C2.1/C2.3) waar bij het Administratief Secretariaat van viWTA.

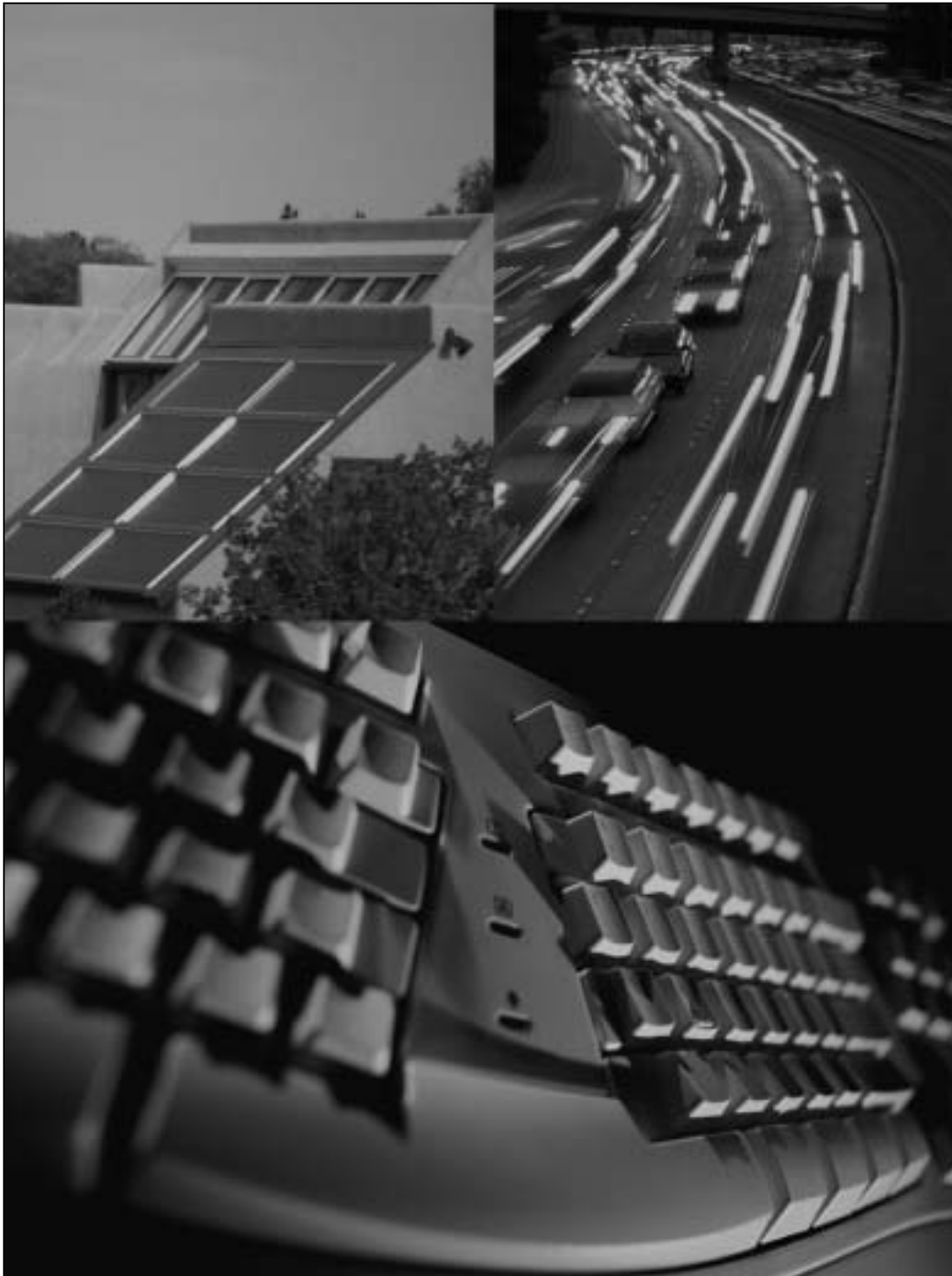
3.3. *Samenwerking met Algemeen Secretariaat Vlaams Parlement*

Gedurende het werkingsjaar 2002-2003 werden de afspraken binnen het protocol met het Algemeen Secretariaat Vlaams Parlement (ASVP) verder op punt gesteld. Deze omvatten de ondersteuning op vlak van infrastructuur, kantoorbenodigdheden, computer en informatiesystemen en de technische diensten. In het kader van de publieksactiviteiten (symposium, publieksforum, ontvangst gasten) werd intensief en optimaal samengewerkt met de dienst extern relaties en de onthaalmedewerkers.

In september 2003 verhuisde het Wetenschappelijk Secretariaat mee naar de nieuwe locatie van de administratieve diensten van het Vlaams Parlement. U kan ons vanaf nu vinden op de vierde verdieping van het Huis van de Vlaamse Volksvertegenwoordiger (HVV), Leuvenseweg 86 Centrum Brussel.

Daarnaast werd het in 2001-2002 opgestarte structureel overleg voortgezet met de andere para-parlementaire instellingen (Kinderrechtencommissariaat en de Vlaamse Ombudsdienst) en de griffier, over de verdere invulling van de samenwerkingsprotocollen met het ASVP en op vlak van het personeelsstatuut.

DEEL 2
INHOUDELIJK VERSLAG



1. JAARWERKPLAN 2002-2003

Op de bijeenkomst van 24 oktober 2002 keurde de Raad van Bestuur het jaarwerkplan goed voor het werkingsjaar 2002-2003. Hierin worden de projecten en ondersteunende activiteiten gedefinieerd en afgebakend.

Aangezien dit het eerste volledige werkingsjaar was voor viWTA, werd dit eerste jaarwerkplan opgemaakt op voorstel van het Wetenschappelijk Secretariaat. Voor de volgende jaren werd overeengekomen een stapsgewijze procedure te volgen, waarbij ook voorstellen van buitenaf worden ingewacht en/of gecombineerd tot concrete projecten (zie verder).

1.1. *Pilootproject "Nieuwe impulsen voor een debat over genetisch gewijzigd voedsel"*

Dit project werd gedefinieerd als het pilootproject van viWTA (beslissing Raad van Bestuur 25 mei 2002). Het bevat een divers aantal deelprojecten met verschillende methoden, benaderingen en doelgroepen die tegelijk dienen als leertraject inzake de toepassing en de ontwikkeling van een participatieve methodologie.

1.1.1. *Trendanalyse en voorbereiding Publieksforum*

Dit is de laatste fase van de preliminaire studie (trendanalyse), en omvat een verdere wisselwerking tussen het projectteam van viWTA en de onderzoekers van STEM, evenals de uitvoering van taken 1 (retrospectieve trendanalyse) en 2 (inventarisatie actuele thema's). De oplevering van het eindrapport is voorzien op 1 november. Er is tevens een externe evaluatie voorzien (review).

Verder wordt gewerkt aan het valoriseren en exploiteren van de studieresultaten (sociale kaart, trends, thematiek, expertise) voor de volgende fasen van het project.

De voorbereiding van het publieksforum leidde tot de samenstelling en start van een 'Organiserend Comité' en een 'Begeleidend Comité'.

1.1.2. *Symposium "Vlaanderen kijkt over de grenzen"*

Op 22 november organiseert viWTA in het Vlaams Parlement (De Schelp) een internationaal symposium. Het

symposium staat ten dele in functie van het pilootproject, omdat er werd gekozen voor een inhoud die met biotechnologie te maken heeft. Het symposium heeft ook een uitgesproken methodologisch aspect dat het pilootproject overstijgt: een reeks buitenlandse gastsprekers berichten over hun ervaringen met publieke debatten over biotechnologie, die worden geconfronteerd met de specifieke Vlaamse context. Bovendien is het een eerste stap in het licht van de bekendmakingstrategie van het viWTA.

1.1.3. Mediadebat "Nieuwe impulsen voor een debat over samenleving en technologie: de rol van publieke opinie en opiniemakers"

De volgende stap is een debat met vooraanstaande opiniemakers uit de media over de debatacultuur in Vlaanderen. Bijzondere aandacht gaat uit naar de specifieke rol van de media hierin. Er wordt eveneens gepeild naar hun verwachtingen voor de toekomst (zie ook 5.3 Communicatieplan).

1.1.4. Organisatie Publieksforum

Het Publieksforum over genetisch gewijzigde organismen in voeding en landbouw, wordt strikt georganiseerd volgens de gedegen procedure van de Deense 'consensusconferentie':

- Start werking 'Organiserend Comité' en 'Begeleidend Comité'
- Aanschrijven 2000 burgers (via aselecte steekproef)
- Selectie van 16 leden van het burgerpanel uit de kandidaten
- Voorbereiding reader
- Oriënterende multidisciplinaire expertenlijst
- Selectie en briefing facilitator(en)
- Twee voorbereidende weekends
- Het openbare publieksforum

Als output van de publieke bevraging en de discussies van het lekenpanel met het multidisciplinaire expertenpanel worden besluiten en aanbevelingen neergeschreven en plechtig bekend gemaakt in het Vlaams Parlement, op de laatste dag van het publieksforum.



1.1.5. *Stakeholdersforum*

Op het einde van het traject van het pilootproject wordt een publieke bijeenkomst van vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld gepland. Zij zullen geconfronteerd worden met de resultaten van het project en met de conclusies en aanbevelingen van het publieksforum. Er zal gepeild worden naar de reacties van de verschillende belanghebbenden (wetenschappers, politici, georganiseerde middenveld) op de bereikte resultaten, in de vorm van een rondetafel. Mogelijkerwijs kan er in dit stadium een nieuwe dialoog op gang komen.

Als resultaat van deze rondetafel wordt door het Wetenschappelijk Secretariaat een **rapport** opgesteld.

1.1.6. *Valorisering*

De laatste fase omvat de verdere **valorisering van de resultaten van het pilootproject**: evaluatie, advies aan het Parlement (jaarverslag), ruime verspreiding van de resultaten via de media en via eigen middelen.

1.2. **Energie en klimaat: debat in Vlaanderen**

Een rondvraag bij de leden van de Raad van Bestuur omtrent een tweede groot thema m.b.t. een maatschappelijk debat, resulteerde in een voorstel om de problematiek van de implementatie van de klimaatplannen te behandelen. Het Dagelijks Bestuur besliste een aantal voorbereidende activiteiten uit te voeren. Daarom geven wij hieronder een mogelijk voortraject aan dat de nodige basisinformatie kan samenbrengen, waarna een grondiger en meer gedetailleerd voorstel aan de Raad van Bestuur zal worden voorgelegd. Hieronder geven we in het kort aan waaruit deze voorbereidende activiteiten zouden kunnen bestaan.

1.2.1. *Omgevingsanalyse inzake energie en milieu in Vlaanderen*

In eerste instantie zal de beschikbare kennis over energie en milieu in Vlaanderen in kaart worden gebracht, met een duidelijke omschrijving van de expertise van de diverse onderzoekscentra. Deze inventarisatie heeft betrekking op de expertise binnen de technologisch georiënteerde wetenschappen en binnen de sociale wetenschappen.

In functie van de behoefte kan, naar analogie met de aanpak in het pilootproject, een opdracht worden uitgeschreven om de socio-economische en –politieke actoren in kaart te brengen.

Het resultaat van deze omgevingsanalyse wordt een intern document met een **overzicht van onderzoeksploegen en -instellingen** en hun expertise. Eventueel volgt bijkomend overleg met een selectie van deze expertisecentra om hun expertise te toetsen om zo hun mogelijke inbreng concreet af te bakenen. In een later stadium dient deze informatie aangevuld te worden met de resultaten van de kaart van socio-economische en –politieke actoren in Vlaanderen.

1.2.2. *Haalbaarheidsstudie inzake de inzetbaarheid van de scenariobenadering*

Het uitgangspunt voor deze haalbaarheidsstudie is de beschikbare kennis en/of de lacunes inzake het klimaatplan, zowel qua technologie (technische disciplines) als qua attitude (sociale wetenschappen) i.f.v. een eventuele scenariobenadering.

Mogelijke bronnen voor de onderliggende inventarisatie zijn te ontleen aan het socio-economische onderzoeksluik binnen het onderzoek gefinancierd door de Europese Commissie (zie CORDIS), gegevens uit de EUROBAROMETER, onderzoeksrapporten van het Centrum voor integrale assessment (Maastricht, NL), resultaten vanuit het federaal global change onderzoeksprogramma (PODO II), Vlaams data en statistische gegevens (VRIND).

Naast het raadplegen van de bronnen moet er bij de inventarisatie ook aandacht worden besteed aan de aanpak in de ons omringende landen. Een belangrijke informatiebron en mogelijke bron van inspiratie voor aanpak en methode is de concrete invulling van het interdepartementaal programma Duurzame Technologische Ontwikkeling in Nederland.

Het resultaat van deze haalbaarheidsstudie wordt een **Syntheserapport** i.f.v. een eventuele **scenariobenadering**.

1.2.3. *Attitude en Technologie, onderzoeksproject m.b.t. de evolutie in de perceptie*

Dit onderzoeksproject wil via een literatuuronderzoek een overzicht krijgen over de kennis en attitudes t.a.v. technologie, meer specifiek toegespitst op het milieu- en energiebeleid en op de perceptie van de gevolgen van het Kyoto-protocol. Ook zullen de hiaten in de literatuur bepaald worden. De bundeling van die gegevens moet eveneens helpen detecteren wanneer een scenariobenadering de aangewezen methode kan zijn.



Het resultaat van dit onderzoeksproject wordt de integratie van de resultaten in het Syntheserapport i.f.v. een eventuele scenariobenadering. Er volgt ook een **verslag van het literatuuronderzoek in de vorm van een rapport**, aangevuld met een **voorstel tot beslissing over een diepgaandere analyse** van de scenario-methodologie of desgevallend een andere benaderingswijze die adequater kan zijn i.f.v. de vereisten.

1.3. Transversale projecten

1.3.1. Methodologie en concepten

Structureren en stimuleren van het maatschappelijk debat vergt meer dan wat mensen rond de tafel brengen en op basis van enkele beginvragen een discussie voeren of van gedachten wisselen. Buitenlandse ervaringen en onderzoek ter zake, tonen immers aan dat je best zo methodisch mogelijk te werk gaat. Dertig jaar TA-geschiedenis heeft intussen reeds een ruim palet van methoden en technieken opgeleverd.

Binnen dit domein van het viWTA willen we enerzijds de bestaande methoden leren kennen en toepassen i.f.v. de projecten. Anderzijds zullen we bestaande methoden aanpassen en verfijnen voor gebruik binnen de Vlaamse context. In het kader van de activiteiten binnen dit domein kan er ook samengewerkt worden met buitenlandse zusterorganisaties of binnen internationale samenwerkingsprojecten (cfr. EPTA, TAMI).

Dit werkingsjaar zal de aandacht in de eerste plaats uitgaan naar methoden die direct toepasbaar zijn in lopende of geplande projecten. Zo zullen **methodologische fiches** (omstandige, op de praktijk gerichte nota's) worden opgesteld van:

- focusgroep methode
- sociale kaart
- publieksforum
- scenario methode

1.3.2. Innovatiedenken

Een klassieke assumptie, die in heel wat denken over wetenschap, technologie en innovatie terug te vinden, is dat technologische innovatie in se een goede zaak is. Samenhangend hiermee vertrekt men vaak ook van de idee dat wetenschappelijke en technologische innovatie ontstaat binnen universiteiten, hogescholen, onderzoeksinstituten en bedrijven en vandaar aan haar weg in de samenleving begint. Op de eigenlijke

innovatiefase hebben andere maatschappelijke actoren geen invloed. Technology Assessment vindt haar ontstaan ten dele in het zoeken naar alternatieven voor deze 'black box'-theorie. Maar welke theorie stelt een TA-benadering dan in de plaats? In dit project zullen we trachten op deze vraag een antwoord te bieden, op basis van een beknopte literatuurstudie en, waar nodig en mogelijk, enkele interviews of gesprekken met auteurs die hierover ideeën hebben ontwikkeld.

Dit zal resulteren in een **nationale of internationale publicatie**.

1.3.3. *'technology watch'*

Hieronder worden alle activiteiten samengebracht die rechtstreeks of onrechtstreeks te maken hebben met het volgen van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen in binnen- en buitenland. Ten eerste worden de interne informatiestromen zo georganiseerd dat ze het Wetenschappelijk Secretariaat in staat stellen de technologische en wetenschappelijke ontwikkelingen te volgen in functie van de dagelijkse werking en van het opstellen van een werkplan. Bovendien zullen toekomstgerichte verkenningen worden georganiseerd. Deze zullen aan het Wetenschappelijk Secretariaat een anticiperende competentie verschaffen voor het ontwikkelen van het jaarlijks werkplan.

1.3.4. *Monitoring*

Via de interne organisatie van informatiestromen omtrent de werkdomeinen en door eigen initiatieven volgen de individuele leden van het Wetenschappelijk Secretariaat relevante ontwikkelingen. Hiervoor wordt een substantieel deel van de tijd van de onderzoeker vrijgemaakt. Deze wordt bepaald mede in functie van de lopende activiteiten en prioriteiten, maar omvat 10 tot 15% van de tijdsbesteding van de onderzoekers.

Minstens één keer per maand zal een "**Monitoring vergadering**" worden belegd waarop de resultaten worden besproken en teruggekoppeld naar andere activiteiten zoals de ontwikkeling van het jaarlijks werkplan.

1.3.5. *Technologieverkenningen (foresight)*

Het toekomstgericht verkennende onderzoek dat traditioneel deel uitmaakt van het technologisch aspectenonderzoek, kent op dit moment mede door de stimulerende activiteiten van diverse nationale staten op dit



gebied (Duitsland, Groot-Brittannië, Ierland, Nederland, Federaal België etc.) een bijzondere opgang. Ook binnen de Europese Commissie erkent men de relevantie van toekomstverkenningen voor ondersteuning van lange termijnopties in het beleid. Momenteel doet de EU een bijzondere inspanning om 'foresight' te introduceren bij regionale overheden.

Het Wetenschappelijk Secretariaat zal deze evoluties actief volgen - in het bijzonder de activiteiten hieromtrent in het 6de Kaderprogramma- en zal een **haalbaarheidsstudie** uitvoeren om te onderzoeken of een **regionale foresight** voldoende toegevoegde waarde voor de werking van het viWTA oplevert. Ook zal onderzocht worden of er algemene en beleidspolitieke relevantie gehecht kan worden aan de organisatie van foresightactiviteiten door viWTA.

1.3.6. *Duurzame ontwikkeling*

Sedert de Conferentie van de VN te Rio in 1992, onlangs bekrachtigd te Johannesburg (2002), is het beginsel van duurzame ontwikkeling niet meer weg te denken uit het beleid. Omdat ontwikkeling méér en méér verweven is met technologische ontwikkeling, is duurzame technologie een belangrijk aandachtspunt voor het viWTA. De kernvraag daarbij is hoe dit beginsel geoperationaliseerd kan worden in het kader van WTA. Daarom zal gezocht worden naar een multidisciplinair conceptueel en methodologisch kader. Alleen binnen een dergelijk robuust raamwerk kan een systematische duurzaamzaamheidsvaluatie mogelijk zijn. Hierbij zal uitgegaan worden van de vijf dimensies van duurzame ontwikkeling en onderzocht worden in welke mate deze aansluiten bij de aandachtspunten van WTA en meer in het bijzonder hoe zij kunnen aansluiten bij de missie van het viWTA:

1. Globale verantwoordelijkheid;
2. inter- en intragenerationale gelijkheid;
3. integratie van sociale, milieu en economische voorwaarden;
4. voorzorgsbeginsel;
5. participatie.

Daarom zullen een aantal concrete modellen en praktijkervaringen worden onderzocht (o.m. het Nederlandse interdepartementaal programma Duurzame Technologische Ontwikkeling) om als een eerste

stap de relatie tussen WTA en duurzame ontwikkeling te bestuderen. Hiervoor zal in een eerste fase een **inventarisering** van initiatieven betreffende **duurzame technologische ontwikkeling** worden uitgevoerd. Hun toepasbaarheid op de eigen activiteiten zal worden ingeschat.

1.3.7. Netwerking

a. Internationale TA-netwerken (TAMI, EPTA, ENSIPP)

Netwerken zijn van essentieel belang voor de uitbouw en het op peil houden van de expertise van het viWTA. Contacten in een georganiseerd verband via formele netwerken dragen daarbij de voorkeur weg gezien hun hoge mate van expertise, uitwisseling en dus rendement. Europese netwerken, al dan niet binnen het kader van de Europese onderzoeksprogramma's, krijgen hierbij voorrang.

In 2002-2003 zal geparticipeerd worden in drie Europese netwerken:

1. European Parliamentary Technology Assessment network (EPTA)

Een netwerk van 17 Europese organisaties die alle rechtstreeks of onrechtstreeks te maken hebben met de ondersteuning van parlementen bij de besluitvorming inzake de relatie wetenschap, technologie en samenleving. viWTA is sedert maart 2002 lid van EPTA. Met het oog op een grotere betrokkenheid en inbreng in dit netwerk zullen de activiteiten ervan nauwgezet gevolgd worden.

2. Technology Assessment in Europe, between Methods and Impacts (TAMI)

Dit netwerk betreft een project goedgekeurd in het 5de kaderprogramma van de EU, onder het programma STRATA. Elf TA-onderzoeksinstituten (parlementair en niet-parlementair) maken deel uit van dit netwerk. In augustus 2002 werd viWTA samen met de Rathenaustichting uitgenodigd om partner te worden. Dit project loopt af in december 2003.

3. European Network on Scientific Input into Public Policy (ENSIPP)

Als uitloper van een van de vroegere professionele engagements van de directeur is viWTA lid geworden met een expertbijdrage in dit STRATA-netwerk (5de KP). Dit project loopt af in 2002.

b. Vlaams expertnetwerk

Op termijn zal een Vlaams expertnetwerk worden opgericht ter ondersteuning van de viWTA-activiteiten.



Het is de bedoeling om een groep van specialisten op het gebied van onderzoek naar technologie en samenleving in de breedste zin samen te brengen. Dit is een lange termijndoelstelling, die in de volgende Jaarwerkplannen verder uitgewerkt en verfijnd zal worden.

Bij de **opbouw** van het **relatiebeheersysteem** zal hieraan aandacht worden besteed.

1.3.8. *Kwaliteitszorg*

De kwaliteit van het geleverde werk dient van bij de opstart van een organisatie een bekommernis te zijn. Daarom wordt in dit jaarwerkplan een aanvang gemaakt met de kwaliteitsborging van de interne processtromen en met het organiseren van de evaluatie van de projectwerking. Dit gebeurt in functie van de uitbouw van een evaluatie-instrumentarium dat op een geïntegreerde wijze toegepast kan worden bij toekomstige projecten en activiteiten.

1. In het pilootproject wordt een onderscheid gemaakt tussen interne en externe evaluatie.
 - a. Tijdens de uitvoering van het pilootproject worden externe evaluatiemomenten in de deelprojecten ingebouwd:
 - i. review van het uitbestede werk "Trendstudie debat GGO's in Vlaanderen";
 - ii. expertevaluatie van de totale aanpak van het pilootproject door onafhankelijke experts;
 - iii. bijkomende evaluaties kunnen in functie van behoeften en middelen worden uitgevoerd.
 - b. De interne evaluatie zal bestaan uit een procesbegeleiding door een expert in participatieve methoden die bij de gehele organisatie van het publieksforum zal betrokken worden, met als doelstellingen het optimaliseren en bijsturen van participatieve processen;
2. In de werking van het Wetenschappelijk Secretariaat wordt de kwaliteit van een aantal processtromen gewaarborgd door een procedurele aanpak (verrichten aanwervingen, evalueren medewerkers Wetenschappelijk Secretariaat, opmaken jaarlijks vormingsplan, opstellen jaarwerkplan, ...).

Ingevolge een vraag van de voorzitter van het Vlaams Parlement zijn de diensten van het Algemeen Secretariaat begonnen met de uitvoering van art. 5, §2: *De specifieke opdrachten vanwege het Vlaams Parlement worden geformuleerd op de door het Reglement van het Vlaams Parlement bepaalde wijze*". Hierover werd overleg gepleegd tussen viWTA en de betrokken diensten. Dit voorstel tot procedure bepaalt voorlopig dat de commissies van het Vlaams Parlement zowel bij het begin van als tijdens een legislatuur, via het Uitgebreid Bureau specifieke opdrachten zullen kunnen geven. Over de uitvoeringsmodaliteiten van deze opdrachten zal aan de Raad van Bestuur een advies gevraagd worden alvorens deze definitief toegevozen zullen worden.

In principe kunnen hierbij opdrachten gegeven worden die niet vallen binnen het kader geschetst door dit jaarwerkplan. De concrete invulling en de bijhorende implicaties voor de activiteiten van het Wetenschappelijk Secretariaat kunnen op dit moment nog niet worden ingeschat worden, evenmin als de middelen die hiervoor ingezet zullen kunnen worden.

In juni 2003 was er nog geen zicht op de eventuele inwerkingtreding van een reglement dat het Vlaams Parlement zou toelaten om viWTA directe opdrachten te geven. Voor het werkingsjaar 2002-2003 werden dan ook geen directe opdrachten uitgevoerd, en concentreerde de werking van het Wetenschappelijk Secretariaat zich volledig op het uitvoeren van het Jaarwerkplan 2002-2003.

3.1. **Pilootproject**

Het thema van het pilootproject 'Nieuwe impulsen voor het debat over genetisch gewijzigd voedsel', vindt zijn oorsprong ondermeer in de hoorzitting in het Vlaams parlement op 25 september 2001, waar de adviezen werden besproken van vijf Vlaamse adviesraden over genetisch gewijzigde organismen (GGO's).

Het project werd gedefinieerd als het pilootproject van viWTA (beslissing Raad van Bestuur 25 mei 2002) en heeft volgende doelstellingen:



- Het opvolgen van de aanbevelingen van de vijf Vlaamse adviesraden;
- Een bijdrage leveren tot het verbeteren van de kwaliteit van het maatschappelijke debat over genetisch gewijzigd voedsel in Vlaanderen;
- De huidige opinies en trends die bij de verschillende maatschappelijke groepen in Vlaanderen over deze materie leven in kaart brengen;
- Een betere verhouding tussen beleid, wetenschappers, middenveld en burger bewerkstelligen;
- De nodige ervaring opdoen inzake de organisatie van publieke debatten in Vlaanderen. Het project moet een leertraject zijn voor de toepassing en ontwikkeling van participatieve methodologieën;
- De bekendheid en zichtbaarheid van het viWTA in de samenleving verhogen.

Op de Raad van Bestuur van 3 oktober 2002 werd de definitieve structuur van het pilootproject goedgekeurd. Eén van de geplande activiteiten, een mediadebat, werd op de Raad van Bestuur van 29 januari voorlopig geschrapt. Het is wellicht te vroeg in het bestaan van het viWTA om reeds een grootschalig mediadebat te laten plaatsvinden. Het pilootproject omvat dus volgende activiteiten:

- Voorstudie
- Symposium
- Publieksforum
- Stakeholdersforum (gepland voor september 2003)

Hieronder brengen we verslag van de drie eerste activiteiten.

3.1.1. *Voorstudie*

Deze studie heeft als belangrijkste doelstelling het in kaart brengen van de huidige opinies en trends over deze materie in Vlaanderen. Een belangrijk onderscheid dat we hierbij maken, is dat tussen enerzijds de verschillende maatschappelijke groepen en anderzijds de burger in Vlaanderen. Bij de bevraging van de eerstgenoemde was een gedetailleerde sociale kaart een absolute noodzaak. Een laatste element van de opdracht is het opstellen van een overzicht van de besluitvorming, de consultaties en de procedures van openbaar onderzoek met betrekking tot GGO's.

a. Proces

Het bestek voor deze opdracht wordt verspreid naar drie Vlaamse Universiteiten. De opdracht wordt gegund aan STEM (Studiecentrum Technologie, Energie en Milieu) van de Universiteit Antwerpen.

Op regelmatige tijdstippen vindt er zowel formeel als informeel overleg plaats tussen de opdrachthouder en het viWTA-secretariaat. Heel wat preciseringen en bijstellingen zijn het resultaat. Het voorlopige rapport wordt via een procedure van peer review beoordeeld door Dr J.Viaene en ir. A. Verdurme van de RUG.

De onderzoeksploeg van STEM interviewt voor deze opdracht een twintigtal sleutelfiguren. Na verwerking van de informatie uit de literatuurstudie en de interviews, organiseert de onderzoeksploeg een workshop in het Vlaams Parlement (9/10/2003), om de resultaten van de studie aan de belanghebbenden en geïnterviewden mee te delen en een dialoog op gang te brengen.

b. Conclusies

Op het symposium van 22 november 2002 (zie verder) stelt Dr. Lieve Goorden de conclusies van het onderzoek voor. De studie brengt het opmerkelijk heterogene draagvlak en de vaak tegenstrijdige verwachtingen in kaart die bij de betrokkenen leven over het publieke debat over GGO's in Vlaanderen. Onderzoekers en ontwikkelaars, regelgevers, mogelijke gebruikers van genetisch gewijzigd voedsel en NGO's kijken verrassend verschillend aan tegen de op gang komende structurele dialoog met het publiek.

Deze trendstudie wordt uitgegeven als het eerste in de reeks van viWTA-studierapporten. De sociale kaart wordt als bijlage op cd-rom meegeleverd.

We kunnen stellen dat een goed omlijnde voorstudie de kwaliteit van het verdere traject aanzienlijk verhoogt. Verder is het belangrijk dat de verantwoordelijkheid voor de organisatie van een workshop onduwbezinnig toegewezen wordt. Voor de interactie met actoren is het tijdstip erg belangrijk, omdat zij overbevraagd worden.



3.1.2. Symposium

Op vrijdag 22 november 2002 organiseert het viWTA, in het kader van het pilootproject 'Nieuwe impulsen voor een debat over genetisch gewijzigd voedsel' zijn eerste publieke activiteit: een internationaal symposium. Het symposium "Nieuwe impulsen voor het debat over genetisch gewijzigd voedsel. Vlaanderen kijkt over de grenzen" beantwoordde aan de volgende doelstellingen van het pilootproject:

- Verwerven van een ruimere bekendheid voor het viWTA en zijn eerste pilootproject;
- Voorstellen van de resultaten van de voorbereidende studie die STEM (U.A.) in opdracht van het viWTA uitvoerde;
- Ervaring opdoen en een leertraject vormen. Het symposium bood de gelegenheid om te leren uit buitenlandse ervaringen met publieke debatten over genetisch gewijzigd voedsel.

Het symposium vindt plaats op vrijdag 22 november (van 10.00u tot 16.30u.) in het Vlaams Parlement (De Schelp). Het programma is als volgt:

10.00u: Welkomstwoord en inleiding - **Robert Voorhamme**, voorzitter viWTA

10.15u: Voorstelling van het project 'Nieuwe impulsen voor het debat over genetisch gewijzigd voedsel' - **Robby Berloznik**, directeur viWTA

10.40u: Het maatschappelijk debat over genetisch gewijzigde organismen in Vlaanderen. Verwachtingen van de actoren - **Lieve Goorden** (STEM -U.A.)

11.15u: Het publiek debat over biotechnologie in Europa. Voorwaarden voor een goed publiek debat - **George Gaskell**, London School of Economics

12.00u: Lunch

13.30u: Eten & Genen: het publiek debat in Nederland - **Jan Terlouw**, lid Eerste Kamer en **Harry Crielaars**, directeur Greenpeace Nederland

14.40u: Genetische technologie en voeding: het publiek debat in Zwitserland - **Sergio Bellucci**, directeur TA-Swiss

15.15u: Paneldiscussie met de verschillende sprekers

16.10u: Afronding door **Herman Henderickx**, dagvoorzitter

16.30u: Einde, receptie

Van de 150 inschrijvingen wonen 120 personen het symposium daadwerkelijk bij. Dit publiek is samengesteld uit vertegenwoordigers van universiteiten, het bedrijfsleven, belangenorganisaties, NGO's en, niet onbelangrijk, een aantal geïnteresseerde burgers dat reageerde op de aankondiging in enkele Vlaamse kranten.

a. Inhoud van het symposium

Na een korte inleiding door Robert Voorhamme, voorzitter van de Raad van Bestuur van het viWTA, stelt Robby Berloznik het pilootproject 'Nieuwe impulsen voor een debat over genetisch gewijzigd voedsel' aan het aanwezige publiek voor. Prof. Dr. Lieve Goorden belicht de voornaamste resultaten van de studie die het STEM in opdracht van het viWTA uitvoerde naar de recente trends in het publiek debat over genetisch gewijzigd voedsel in Vlaanderen. De studie peilde eveneens naar de verwachtingen ten aanzien van een publiek debat bij de diverse betrokkenen. Aansluitend beschrijft Prof. Dr. George Gaskell van de London School of Economics de trends in het publieke debat op Europees niveau en geeft hij zijn inzichten en ideeën voor de inrichting van dit debat.

In de namiddag bespreken Prof. Dr. Jan Terlouw, lid van de Eerste Kamer in Nederland, en Harry Crielaars, directeur van Greenpeace Nederland, het 'Eten en Genen'-debat in Nederland. Jan Terlouw was voorzitter van de parlementaire commissie die het debat organiseerde, terwijl Greenpeace Nederland, samen met andere milieuorganisaties, heel wat kritiek bij dit debat formuleerde. Tot slot geeft Dr. Sergio Bellucci, directeur van de Zwitserse parlementaire TA-organisatie, tekst en uitleg bij het debat Genetic Technology and Nutrition dat zijn organisatie in 1999 over genetisch gewijzigd voedsel organiseerde. Het bijzondere aan dit debat is dat het gebaseerd is op dezelfde methodologie, met name de consensusconferentie, die het viWTA in zijn pilootproject zal hanteren. Het symposium eindigt met een panelgesprek en vragen vanuit het publiek.

Personen die een uitgebreid verslag willen van de verschillende bijdragen, kunnen dit op het secretariaat van het viWTA aanvragen.

b. Conclusies

De doelstellingen die we met het symposium voor ogen hebben, worden gehaald. Het enige minpunt is het



gebrek aan persbelangstelling, waardoor de verwachting van de bredere naam bekendheid niet helemaal uitkomt. De opvallende advertentie die naar aanleiding van het symposium in de belangrijkste Vlaamse kranten verschijnt (en waar heel wat reactie op komt), maakt echter veel goed.

Binnen het werkdomein van het pilootproject zorgt de rijke diversiteit van aanwezigen wel voor een brede bekendheid van het viWTA en een goede kennismaking met het pilootproject. De netwerking die tijdens de meer informele momenten tot stand komt, zal waardevol blijken voor het verdere verloop van het pilootproject.

Ook inhoudelijk levert het symposium – door de hoge kwaliteit van de bijdragen van de verschillende sprekers en de boeiende paneldiscussie – een rijke oogst aan inzichten, ideeën en ervaringen. We noemen er enkele:

- Op het methodologische vlak raadt Sergio Bellucci aan om de taaie discussie over de nomenclatuur van 'experts', 'stakeholders' of 'deskundigen' te vermijden door te spreken over 'referentiepersonen'. Ook het gebruik van 'fact sheets' als vormgeving voor het inleidend materiaal voor het burgerpanel is een interessante suggestie.
- De stelling van Jan Terlouw dat je participatie niet kan aanleren ('er is geen leerplicht voor participatie'), maar dat participatie enkel kan op basis van vrijwilligheid, zet aan tot nadenken. Dit raakt immers de vraag of een meer participatieve besluitvorming geïnstitutionaliseerd kan worden. Lieve Goorden vult deze gedachte aan met de idee dat het reeds een waardevol doel is dat in participatieve processen 'burgers kunnen optreden als burgers' (en niet als representant van een of ander specifiek belang).
- Uit de verschillende buitenlandse ervaringen blijkt dat inbreng en oordeelsvorming door burgers niet leidt tot ongenueanceerde, weinig beargumenteerde of radicale stellingen, integendeel. Elke spreker – zelf de meer kritische (Harry Crielaars) - bevestigt de meerwaarde en de rijkdom van de argumentatie die tot stand komt.
- Uit de Nederlandse ervaring met het 'Eten & Genen' debat onthouden we ook dat het belangrijk is om duidelijke afspraken te maken over de rol die de verschillende betrokkenen in het proces spelen. Dit vermijdt dat resultaten nadien niet aanvaard worden door één of meerdere partijen.
- Ook het introduceren van meer artistieke visies of accenten in participatieve processen (Jan Terlouw) is een boeiend idee, dat meer dan het overwegen waard is.

3.1.3. Publieksforum

Het publieksforum, gebaseerd op de Deense methode van de consensusconferentie, is een methode waarbij een klein groep burgers (16 personen) zich inwerkt in en informeert over een bepaalde thematiek (in ons geval genetisch gewijzigd voedsel). Op basis van dit voorafgaand proces treedt de groep vervolgens, in aanwezigheid van publiek, in dialoog met deskundigen en vertegenwoordigers van belangenorganisaties (de zogenaamde referentiepersonen). De inzichten en ideeën die ze tijdens dit proces verzamelen, verwerken ze in een slotdocument met conclusies en aanbevelingen voor de beleidsmakers (in casu: het Vlaams Parlement). Het proces neemt in totaal drie weekends in beslag. Tijdens de twee eerste weekends werkt de groep zich in. De burgers informeren zich, discussiëren onderling en werken thema's en vragen uit. Tijdens het derde weekend gaat men de dialoog met de referentiepersonen aan. Aan het einde van dit weekend schrijft men de conclusies en aanbevelingen uit in een slotdocument dat men aan de Voorzitter van het Parlement overhandigt.

De organisatie van een publieksforum beantwoordt aan de volgende doelstellingen van het pilootproject:

- Een bijdrage leveren tot het verbeteren van de kwaliteit van het maatschappelijke debat over genetisch gewijzigd voedsel in Vlaanderen;
- Een betere verhouding tussen beleid, wetenschappers, middenveld en burger bewerkstelligen;
- De nodige ervaring opdoen met de organisatie van publieke debatten in Vlaanderen. Het project moet een leertraject zijn over de toepassing en ontwikkeling van participatieve methodologieën;
- De bekendheid en zichtbaarheid van het viWTA in de samenleving verhogen (tijdens het derde, publieke weekend).

Het publieksforum 'Nieuwe impulsen voor het debat over genetisch gewijzigd voedsel' vond plaats tijdens de volgende weekends:

- 14, 15 en 16 maart in domein 'De Bremberg' in Haasrode;
- 25, 26 en 27 april in domein 'De Westhoek' in Oostduinkerke;
- 23, 24 en 25 mei in zaal 'De Schelp' van het Vlaams parlement. Het document met conclusies en aanbevelingen (zie verder) werd op maandag 25 mei om 11.00u aan de Voorzitter van het Vlaams Parlement, Norbert De Batselier, overhandigd.



a. Omkadering en begeleiding van het publieksforum

Voor de organisatie van het publieksforum werd het wetenschappelijke secretariaat van het viWTA bijgestaan door een organiserend comité en een begeleidend comité. Voor de procesbegeleiding (facilitatie) tijdens de weekends zelf deden we een beroep op het bureau 'Sherpa'. De inhoudelijke voorbereiding en de evaluatie van de drie weekends gebeurden met ondersteuning van STEM van de universiteit van Antwerpen.

Organiserend Comité

Taak: Het organiserend comité had als voornaamste taak om het dagelijkse projectmanagement door het wetenschappelijk secretariaat op te volgen, en een brugfunctie met de Raad van Bestuur van het viWTA te verzorgen.

Samenstelling: Trees Merck-Van Goey, Nicolas Vanlarebeke, Dirk Holemans

Samenkomsten op 26 oktober 2002, 23 januari, 6 februari, 28 maart en 8 mei 2003

Begeleidend Comité

Taak: Het begeleidend comité had als eerste taak om de kwaliteit van de geleverde informatie aan de groep burgers te bewaken. Ten tweede moest het begeleidend comité de lijst met referentiepersonen samen te stellen waarop de groep burgers tijdens het slotweekend een beroep kan doen. Tot slot zorgde het begeleidend comité, dankzij de posities en professionele activiteiten van de leden, ook voor het creëren van een draagvlak voor het publieksforum.

Samenstelling: Ronny Swennen (Labo voor Tropische Plantenteelt / K.U.Leuven), Dirk Carrez (Belgobitech), Johan Hallaert (Fevia), Jacques Van Outryve (Boerenbond), Yann Devos (Sectie Bioveiligheid en Biotechnologie, Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid Louis Pasteur), Nadia Tahon (VELT), Thierry Kesteloot (Oxfam Solidariteit), Annick Clauwaert (ABVV-milieu)

Samenkomsten op 18 december 2002, 5 februari, 27 maart en 4 juni 2003

Interne procesbegeleiding door STEM/U.A.

Gezien het de eerste keer was dat het viWTA een participatieve methode van deze omvang toepaste, opteerde het organiserende comité voor interne procesbegeleiding. Lieve Goorden en/of Joke Vandenabeele van het departement STEM (Studiecentrum Technologie, Energie en Milieu) van de Universiteit Antwerpen woonden telkens de voorbereidende vergaderingen van de verschillende weekends bij. Vanuit hun praktische en theoretische kennis over het organiseren en begeleiden van participatieve processen adviseerden ze het wetenschappelijk secretariaat en de facilitatoren over de te volgen aanpak.

Facilitering door het bureau Sherpa Consulting

Voor de begeleiding van de groep van 16 Vlamingen tijdens de drie weekends kozen we voor het bureau Sherpa Consulting (Luk Dewulf en Mark Hongenaert). Het was hun taak om, in overleg met het wetenschappelijk secretariaat en STEM, door de juiste gespreks- en procestechieken ervoor te zorgen dat de groep elk weekend de vooropgestelde resultaten behaalde.

b. Samenstelling en voorbereiding publiekspanel

De voorbereiding bestond uit twee taken: de selectie van de groep van 16 Vlamingen en het opstellen van een evenwichtige informatiebrochure over genetisch gewijzigd voedsel.

Selectie van de groep van 16 Vlamingen

Via een aselechte steekproef uit de populatie van alle meerderjarige Vlamingen stelden we een lijst van 2.000 Vlamingen op, die we aanschreven met de vraag om zich kandidaat te stellen voor het burgerpanel. We kozen voor een aselechte steekproef omdat we de kans om deel te nemen aan het publiekspanel zo toevallig mogelijk wensten te houden. Op basis van de ervaringen van o.m. de Deense TA-organisatie hadden we een respons verwacht van een 80 à 120 positieve reacties. In werkelijkheid lieten slechts 24 Vlamingen voor de deadline van 6 december 2002 weten dat ze graag deel zouden uitmaken van het burgerpanel. Nnog drie positieve antwoorden bereikten ons na de deadline; van 2 positieve antwoorden bleken de kandidaten niet op de originele lijst te staan.



Uit de 24 antwoorden kozen we voor een selectie op basis van een beperkt aantal criteria. Hoewel het onmogelijk is om binnen een groep van 16 personen een volledige representativiteit na te streven, achtten we het nuttig om in het publiekspanel toch een zeker evenwicht na te streven in functie van criteria die een rol (kunnen) spelen in de oordeelsvorming over genetisch gewijzigd voedsel. Dat we slechts voor een beperkt aantal criteria kiezen, heeft te maken met de praktische haalbaarheid (hoe meer criteria, hoe meer cellen de matrix bevat die de basis zal zijn voor de uiteindelijke selectie) en het respecteren van de privacy van de respondenten (we deden geen uitgebreide bevraging van personalia). We behielden de criteria leeftijd, geslacht, leef- en werksituatie en regionale afkomst.

Zoals gezegd kregen we, tegen de verwachting in, slechts 24 geldige, positieve reacties. Daarbuiten lieten enkele tientallen personen weten erg geïnteresseerd zijn om mee te werken. Heel wat potentiële kandidaten moesten zich echter verontschuldigen omdat ze zich geen drie volledige weekends konden vrijmaken.

Het toeval wilde dat de 24 kandidaten zeer goed verspreid waren over de vier verschillende criteria. Slechts twee groepen bleken wat sterker vertegenwoordigd: jonge, actieve vrouwen uit een landelijke omgeving en wat oudere, niet meer werkende vrouwen. Uit deze twee groepen trokken we louter toevallig 3 personen. Gezien de goede spreiding waren de overige 13 kandidaten automatisch geselecteerd. Een uitgebreide beschrijving van de gevolgde procedure kan aangevraagd worden op het wetenschappelijk secretariaat van het viWTA.

We onthouden voor een volgende organisatie dat we een grotere initiële steekproef moeten gebruiken, aangezien de respons beneden de verwachtingen lag.

Informatiebrochure

Alle leden van het publiekspanel ontvingen ruim voor het eerste weekend een informatiebrochure over genetisch gewijzigd voedsel. De brochure is bedoeld om eventuele verschillen in voorkennis tussen de leden van het panel weg te werken.

De brochure wordt opgesteld op basis van materiaal dat de projectleider verzameld. Voor de redactie van de brochure wordt een opdracht uitgeschreven, die na vergelijking wordt gegund aan Janssen en

Jansen. Hun ontwerp wordt uitvoerig besproken in het Begeleidend Comité. Op basis van zijn commentaar passen we de tekst verder aan. Zo staat het Begeleidend Comité borg voor de evenwichtige opbouw en de kwaliteit van het eindproduct.

Tussen het eerste en het tweede weekend krijgen alle leden van het publiekspanel ook een cd-rom over biotechnologie toegestuurd, die werd uitgegeven ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de vzw MENS. Tijdens het eerste weekend blijkt immers dat ze meer degelijke informatie wensen. Het inleidende materiaal wordt uitgegeven als eerste in een reeks viWTA-cahiers.

Uit dit deel van het project onthouden we dat er veel tijd nodig is voor het copywriten, de evaluatie door het Begeleidend Comité, de lay-out en de druk van een dergelijk document.

c. Eerste weekend (14-16 maart 2003)

Aanwezig

De zestien leden van het publiekspanel, twee begeleiders van Sherpa Consulting en twee projectverantwoordelijken van viWTA. Gedurende een beperkte periode was ook een beroepsfotograaf aanwezig. Andere personen waren op dit eerste weekend niet welkom, om methodologische redenen.

Vrijdagavond

Aankomst, verwelkoming, kennismaking.

In de verwelkoming wordt de historiek en het verloop van het hele proces van het publieksforum kort geschetst, evenals het opzet van dit eerste weekend. De rol van de panelleden, de begeleiders, de organisatoren en de referentiepersonen wordt duidelijk gemaakt.

De kennismaking wordt door de begeleiders begeleid aan de hand van inleidende bevragingen per twee en daarna collectief. Het thema is mijn keuken en eten. Voor het overige verloopt de avond informeel.

Zaterdagvoormiddag

Het afspreken van spelregels



Het basisprincipe luidt: het panel heeft de eindverantwoordelijkheid; de organisatie en de begeleiding zorgt alleen voor een algemeen kader en de ondersteuning.

De twee begeleiders (Sherpa) bevragen de zestien leden van het panel naar wat zij belangrijk vinden als spelregels. Het resultaat wordt vastgelegd en is meteen door de groep gedragen.

Het bepalen van thema's die de groep belangrijk vindt

Er wordt eerst gewerkt in groepjes van twee, vervolgens in twee groepen van acht, en tenslotte plenair. Op een groot plakbord worden de thema's samengebracht en in clusters ingedeeld. Na bespreking en onderhandeling blijven –voorlopig - een tiental ' thema's over.

Zaterdagmiddag

Tijdslijn (voedsel vroeger, nu en in de toekomst: feitelijk en wenselijk)

's Namiddags wordt de voedselproblematiek eerst op een andere wijze benaderd, namelijk volgens een tijdslijn: van 1900 ((over)grootouders), over 1950 ((groot)ouders), het heden en de toekomst (kinderen en kleinkinderen). Voor elke periode worden de volgende vragen gesteld: (a) waar komt het eten vandaan, (b) welk eten is beschikbaar, (c) wat is de genotszijde bij het eten en (d) waarover maakt men zich zorgen. De antwoorden hierop worden op de tijdslijn van 1900 tot 2050 geplaatst. Hier mogen naast feiten (W.O. II, fastfood,...) ook normen, waarden en gevoelens meespelen. Het is immers net de bedoeling van de oefening om de waarden, normen en gevoelens ten aanzien van voedsel naar boven te brengen. Dit gebeurt haast vanzelf, waar het over de toekomst gaat: hoe het waarschijnlijk zal gaan wordt duidelijk onderscheiden van hoe het wenselijk zou zijn (volgens de panelleden). Er wordt weer gewerkt van kleine groepen naar plenair toe. De uitslag wordt vastgelegd.

Van thema's naar stellingnamen, argumentaties en open vragen:

De leden van het panel worden uitgenodigd om de thema's die 's ochtends geselecteerd werden, verder te verfijnen. Aan de hand van voor dit doel opgestelde formulieren moet men argumenten formuleren die het belang van elk van de gekozen thema's weergeven. Er wordt gevraagd naar mogelijke stellingnamen over de thema's en argumenten pro en contra deze stellingen. Belangrijk is dat men ook de vragen die zich aandienen, de onzekerheden waarmee men geconfronteerd wordt, noteert. Deze zullen later de basis vormen

voor de dialoog met de deskundigen. Er is de nodige documentatie (video, cd-rom, publicaties) aanwezig om zo nodig zaken op te zoeken. Er wordt in vier groepen gewerkt, volgens thema's waarvoor men gekozen heeft.

Zaterdagavond

Informeel. Avondvullende speciaal ontworpen quiz rond het thema voeding.

Zondagmorgen

Groepsbespreking

De stand van zaken na een eerste dag werken wordt ingeschat in verhouding tot het hele procesverloop en het beoogde einddoel. De werkwijze voor vandaag wordt voorgesteld en aan de groep voorgelegd. Er wordt een rondvraag gedaan.

Stand van zaken

De in groepen gemaakte themafiches worden één voor één geprojecteerd en gelezen, zodat iedereen ze kent.

Verder consolideren en verfijnen van de themafiches

Nu gaat iedereen aan de slag met een thema van zijn/haar keuze, anders dan dat van gisteren, om erop te reageren, het aan te vullen, het te verfijnen. Aldus wordt het geheel van thema's en vraagstellingen méér en méér door de groep gedragen, en worden eventuele verschillende standpunten ook duidelijk.

Paneldiscussie voor of tegen voortzetten onderzoek genetisch gewijzigd voedsel

Hier wordt weer eens op een andere, bijzonder levendige manier ingegaan op één uitgekozen thema. De gebruikte argumenten worden via mind-mapping simultaan op scherm geprojecteerd en bewaard. De bedoeling is zeker niet om het debat te polariseren, maar de sterkten en zwakten komen op deze wijze zeer snel tot uiting. Er is zeer veel knowhow in de groep aanwezig, maar verdere zelfstudie en uitwisselen van gegevens, en de (toekomstige) input van deskundigen worden als verrijkend ervaren.



De brug naar week-end 2 en het eigenlijke publieksforum

- Er is vraag naar korte inleidingen in het tweede weekend over (a) internationale, Europese, federale en gewestelijke kaders van regelgeving en controle, en eveneens over het mogelijke en onmogelijke van milieurisico's, inzonderheid kruisbestuiving. Deze inleidingen komen niet in de plaats van de eigenlijke bevragingen van referentiepersonen in de eindfase. Ze moeten het mogelijk maken de vragen precieser te formuleren, en de panelleden de kans te geven met referentiepersonen in dialoog te treden.
- Tijdens het tweede weekend zal Lute Van Duffel (voorzitster van het publieksforum in het Vlaams Parlement, VRT) met de groep kennis komen maken.
- Het viWTA bezorgt de gewenste documentatie en bemiddelt bij uitwisselingen tussen de verschillende panelleden, maar stelt zich niet in de plaats van het panel om belangrijke selecties door te voeren. De cd-rom over gentechnologie van vzw Mens zal aan elk lid van het panel bezorgd worden.

Evaluatie

Het eerste weekend wordt unaniem als beter dan verwacht, vertrouwen wekkend, stimulerend en zeer professioneel georganiseerd en omkaderd bevonden. Iedereen kijkt uit naar het vervolg. Er is nog veel werk aan de winkel. Maar iedereen ziet het zitten.

Van elk onderdeel van dit eerste weekend werd een uitvoerig verslag gemaakt. Deze verslagen zijn op eenvoudig verzoek verkrijgbaar.

d. Tweede weekend (25-27 april 2003)

Aanwezig:

Vijftien leden van het publiekspanel, twee procesbegeleiders van Sherpa Consulting, twee projectverantwoordelijken van viWTA, Lute Van Duffel (VRT, radio 1) op vrijdagavond. Verder verzorgden Adinda De Schrijver (SBB, Instituut Louis Pasteur) op vrijdagavond en Ann Van der Auweraert (Universiteit Antwerpen) op zaterdagmiddag een inleiding. Zaterdagmiddag en avond volgde een fotograaf de groep.

Vrijdagavond:

Aankomst, verwelcoming, kennismaking en diner.

Bij het aperitief wordt de hele groep welkom geheten door de projectverantwoordelijken van het viWTA. In dit welkomstwoordje komen drie zaken aan bod:

- Een korte samenvatting van de doelstelling van het weekend : goede vragen formuleren, referentiepersonen kiezen en verder werken aan de vaardigheden die we zullen nodig hebben het laatste weekend - met name vragen stellen;
- Ook wordt beklemtoond dat men in het formuleren van vragen niet steeds moet vertrekken van objectieve, wetenschappelijke en technische kennis maar dat vragen ook gebaseerd kunnen zijn op ervaringen, gevoelens en bekommernissen rond genetisch gewijzigd voedsel;
- Verwelkomen van de gasten: Adinda De Schrijver geeft een inleiding over de Europese regelgeving en Lute Vanduffel (Radio 1) komt kennismaken met de groep. Lute Vanduffel zal het eigenlijke publieksforum modereren.
- Valeri Ghysens, één van de zestien leden, verontschuldigt zich om persoonlijke redenen. Hij kan helaas niet verder deelnemen aan het publieksforum. De groep zal verder werken met vijftien.

De procesbegeleiding nodigt elk lid van de groep uit om te vertellen hoe zij/hij zich na het vorige weekend voelde, wat men intussen tijd gedaan heeft en wat de verwachtingen voor dit weekend zijn.

Presentatie Adinda De Schrijver

Aan Adinda De Schrijver had het viWTA gevraagd om op dit tweede weekend een presentatie te geven over de regelgeving in verband met GGO's. Deze vraag volgde op het verzoek van de groep op het einde van het eerste weekend. Zij beperkte het thema tot de Europese regelgeving, weliswaar steeds met vermelding van de impact op de Belgische wetgeving (zie haar presentatie in bijlage). De presentatie duurde ongeveer 20 minuten. Vier leden van het panel krijgen de opdracht vragen die in hen opkomen te noteren.

Nadien wordt er nog ruim een uur uitgetrokken voor een interactief vraag-antwoord gesprek tussen Adinda De Schrijver en de leden van de groep. Dezelfde vier personen maken een verslag van dit gesprek. De thema's zijn zeer divers: verduidelijking van de eigenlijke regelgeving (jargon, afbakening, sommige procedu-



res,...), de organisatie van de controle en naleving, de verantwoordelijkheden, de verschillende gewichten van verschillende criteria (milieutechnische versus maatschappelijke),...

Tot slot rondt de procesbegeleiding af met het aftoetsen van de ervaring van het formuleren van vragen, antwoorden krijgen en interpreteren en het omgaan met een deskundige.

Om 10.30u sluiten we het formele gedeelte van de avond af. In de bar maakt de groep informeel verder kennis met Lute Vanduffel.

Zaterdag

Vooraf

De vier mensen die gisteren nota hebben genomen van de inleiding en het vraag-antwoord gesprek, passen hun notities in binnen het thema 'regelgeving & controle'.

Samenvoegen en prioritisering

Op het einde van het eerste weekend waren op basis van clustering van ideeën 10 thema's benoemd. Zowel tijdens dit tweede weekend als tijdens het finale weekend is het – omwille van de beperkte tijd en logica van opbouw – moeilijk om 10 thema's één voor één te bespreken. De begeleiders stellen voor om te onderzoeken of een zinvolle afbakening van 6 thema's mogelijk is. Dit zou ons toelaten om op een efficiënte manier het verdere proces te organiseren. Op basis van de beschrijvingen van de 10 thema's overlegt de groep samen en komt tot zeven thema's:

- Regelgeving en controle
- Mondiaal & economie
- Culturele aspecten
- Gevolgen voor het milieu
- Informatie aspect
- Gevolgen voor de gezondheid
- Ethische aspecten

Na verdere prioritisering valt het thema 'culturele aspecten' weg en eindigt de groep met zes thema's.

Uitwerking thema's

'Regelgeving en controle' werd op vrijdagavond al ten dele uitgewerkt. 'Gevolgen voor het milieu' komt in de inleiding in de namiddag aan bod. Daarna zal er nog tijd zijn om deze twee thema's verder uit te werken.

De overblijvende tijd in de voormiddag wordt gebruikt om de thema's 'Gevolgen voor de gezondheid' en 'Mondiaal en economie' uit te werken. In de vooravond worden dan de thema's 'Informatie aspecten' en 'Ethische aspecten' behandeld .

De gevolgde werkwijze verschilt lichtjes. Voor de thema's waarvoor er een inleiding is voorzien, dienen de nota's en vragen die tijdens de uiteenzetting worden genomen als inputmateriaal. De deelnemers verdelen zich in twee groepen volgens het thema van haar of zijn interesse en werken dat thema verder uit.

Voor de vier andere thema's is er eerst een korte plenaire sessie van 15 à 20 minuten waarbij iedereen – hetzij individueel, hetzij in kleinere groepjes van wisselende samenstelling – opmerkingen en vragen voor referentiepersonen noteert. Deze aantekeningen worden meegenomen in de respectieve groepjes en verder uitgewerkt.

Het eindresultaat is een fiche per thema waar telkens uitvoerig beschreven staat waarom de leden van de groep het thema belangrijk vinden en, ten tweede, een ruwe lijst van vragen die ze aan referentiepersonen willen voorleggen. Deze lijst zal op zondagmorgen verder worden uitgewerkt.

Vragen stellen

In de namiddag bespreekt de procesbegeleiding met de groep hoe ze kunnen zorgen voor een zo hoog mogelijke kwaliteit in het formuleren en stellen van vragen. Iedereen geeft aan wat zij/hij belangrijk vindt bij het stellen van vragen. Onderwerpen die aan bod komen zijn ondermeer: vragen om informatie, duidelijke vragen, luisteren naar antwoorden, feedback geven en vragen om te zien of het antwoord begrepen is, geen eindeloze vragen, duidelijk maken als er een gevoel of mening met de vraagverbonden is.



Inleiding Ann Van der Auweraert

Anders dan Adinda De Schrijver heeft deze inleider een vrij lange uiteenzetting voorbereid (ruim 1 uur). Maar omdat de uiteenzetting is geconcipieerd als een sterk interactief gebeuren, met veel ruimte voor onmiddellijke interventies, vormt dat niet zo'n onoverkomelijk probleem. Het thema van deze inleiding was de risico's of gevolgen van genetisch gewijzigd voedsel voor het milieu.

Evaluatie zaterdag

Globaal is iedereen tevreden over de behaalde resultaten vandaag: het was een drukke dag maar de groep is erin geslaagd om veel meer structuur en prioriteiten in de thema's te brengen. Er is veel bijgeleerd. Wel is de groep bezorgd over de tijdsdruk en de werkdruk. Ook voelen de meesten aan dat er – in tegenstelling tot het eerste weekend – veel meer sturing is vanuit de begeleiding. Voorlopig is dat – ook gezien de hoge resultaatseisen – niet zo'n probleem maar er wordt toch gevraagd om de grens tussen proces en inhoud te respecteren.

Zondag

De opdracht voor vandaag is de eindredactie van de vragen, het selecteren van de referentiepersonen, de brug maken naar het laatste weekend en een eindevaluatie van het weekend.

Voorstellen van de referentiepersonen

Vooraleer de eindredactie van de vragen aan te vatten, worden de kandidaat referentiepersonen kort voorgesteld. Weten welke referentiepersonen mogelijk zijn, is nuttig bij het formuleren, redigeren en groeperen van vragen. Telkens worden de naam, de specialisatie of het terrein van deskundigheid en de affiliaties van de betreffende persoon vermeld. De referentiepersonen zijn opgedeeld in vier groepen: onderzoek & ontwikkeling, gebruikers, overheid en regulerende instanties en commentatoren (vooral NGO's).

Eindredactie van vragen

De zes thema's worden - in min of meer in dezelfde volgorde – weer opgenomen in dezelfde groepen als zaterdag. De enige focus ligt nu op het redigeren van de vragen. Eerst moeten alle vragen gecheckt worden

op hun inhoudelijke klemtoon: zijn het wel degelijk vragen en niet eerder stellingen? Vervolgens zorgen we voor een goede formulering en ordenen en groeperen we ze eventueel in twee of meerdere subthema's.

Keuze van referentiepersonen

Gezien het feit dat de eindredactie van de vragen uiteindelijk meer tijd in beslag nam dan gepland, beslist de groep om de keuze van referentiepersonen in een kleiner groepje tijdens de afsluitende maaltijd te doen.

Evaluatie

Voor de evaluatie mag iedereen uit een stapel postkaarten met een veelheid aan taferelen, één postkaart kiezen die het best haar of zijn gevoel uitdrukt na dit weekend. Deze evaluatie brengt enerzijds heel wat positieve zaken naar boven: meer structuur, proces van groeien naar iets dat nog niet helemaal bekend is, samenwerking, rijkdom van verschillende meningen, verlaten van extreme posities, goede reflectie, ondersteuning door begeleiding, rustmomenten. Anderzijds is er ook wat angst en onzekerheid voor het derde weekend: de druk van het publiek, de onzekerheid of de groep echt een bijdrage kan leveren.

Er komen ook spanningen naar boven: er zijn wrijvingen ontstaan tussen mensen in de groep, sommige ervaren dat mensen andere mensen te weinig ruimte bieden om ook met hun meningen aan bod te komen. Bij de besprekingen van deze gevoelens wordt gevraagd om terug te grijpen naar de groepsregels die we aan het begin van het eerste weekend opstelden.

Er wordt ook aangegeven dat het moeilijk is om eens iets negatief te zeggen als de sfeer sterk positief is en de meeste mensen enkel positieve dingen vermelden tijdens evaluaties en nabesprekingen. Door de begeleiding wordt aangegeven dat we deze gevoelens zullen oppakken bij de start van het derde weekend en wordt beklemtoond dat het belangrijk is (ook al is dat inderdaad zeer moeilijk), om aan te geven wanneer men zich aan iets stoort.

Een volledig verslag van dit tweede weekend kan op eenvoudig verzoek verkregen worden op het wetenschappelijk secretariaat.

e. Eigenlijk Publieksforum (24-26 mei 2003)

Aanwezig



De 15 leden van het publiekspanel, 13 referentiepersonen, leden van de Raad van Bestuur van het viWTA en het wetenschappelijk secretariaat van het viWTA. Lute Vanduffel (Radio 1) verzorgde de presentatie en moderatie van het publieksforum, de procesbegeleiders van Sherpa Consulting verzorgden ook dit weekend de ondersteuning van de groep. Op zaterdag en zondag zijn er gemiddeld 30 à 40 mensen die het publieksforum komen volgen. Een aantal personen in dit publiek wordt via de krant De Morgen en het weekblad Knack door het viWTA uitgenodigd om het publieksforum bij te wonen. De uitreiking van het eindrapport op maandagmorgen wordt bijgewoond door een 60-tal mensen. Dit eindrapport zit integraal in bijlage bij dit jaarverslag. Alle inhoudelijke elementen van dit laatste weekend van het publieksforum kunnen daarin gevonden worden.

Vrijdagavond

De voornaamste doelstelling van vrijdagavond is om de groep vanuit een goed gevoel het weekend te laten ingaan. Om 18.00u kwamen alle leden van het publieksforum in het Vlaams parlement aan. Na een korte terugblik op het voorbije proces en een rondvraag om te peilen naar ieders gevoelens en motivatie krijgt de groep een korte rondleiding door het parlamentsgebouw van Trees Merckx, ondervoorzitter van het viWTA. Daarna krijgt de groep een ontvangst en diner in het 'Dakterras', het restaurant van het Vlaams parlement. Tijdens de aperitief overlopen we kort de opbouw van het gehele weekend en worden er enkele praktische afspraken gemaakt.

Zaterdag

Op zaterdag 24 mei komen de eerste drie thema's aan bod:

- (1) regelgeving, controle en inspraak
- (2) informatie aspecten
- (3) ethische aspecten

Per thema zijn er telkens 2 referentiepersonen. Voor het eerste thema is dit Karen Janssens (Kabinet Tavernier) en Marc Deloose (Centrum voor Landbouwkundig onderzoek), voor het tweede Johan Hallaert

(Fevia) en Robert Rémy (Test-Aankoop) en voor het derde Johan Cardoen (CropDesign) en Sigrid Sterckx (RUG, Vakgroep Wijsbegeerte).

In de voormiddag antwoorden de referentiepersonen, thema per thema, op de vooraf aan hen gestelde vragen. Tijdens de middag bespreken de leden van het publiekspanel deze antwoorden en bepalen ze de elementen waar ze tijdens de namiddag verder op willen doorgaan. De namiddag start met een dialoog (rond een grote ronde tafel) tussen het panel en alle referentiepersonen. Elk thema wordt telkens een half uur verder uitgediept. Het publieke gedeelte van de dag eindigt met een vragenuurtje voor het aanwezige publiek.

's Avonds bespreekt het panel eerst in parallele groepen per thema, vervolgens plenair, wat ze uit de voorbije dag onthouden hebben. Deze bespreking gebeurt aan de hand van twee concrete vragen:

- (1) wat hebben we geleerd uit de antwoorden van en de dialoog met de referentiepersonen?
- (2) wat zijn onze conclusies en aanbevelingen met betrekking tot het betreffende thema?

Bij elke formulering wordt zorgvuldig gecontroleerd of heel de groep er achter staat. Nog dezelfde avond worden de resultaten van de bespreking geredigeerd en in de voorlopige versie van het eindrapport gegoten.

Zondag

Het programma verloopt op zondag identiek als op zaterdag, uiteraard met dat verschil dat de drie andere thema's aan bod komen:

- (1) gezondheidsaspecten
- (2) mondiaal en economie
- (3) milieu aspecten

Als referentiepersonen voor deze thema's treden achtereenvolgens op: Jan Willems (RUG, Faculteit Geneeskunde) en René Custers (VIB) (gezondheidsaspecten), Marc Van Montagu (RUG, IPBO), Thierry Kesteloot (Oxfam Solidariteit) en Eric Tollens (KUL, Faculteit Landbouw en Toegepaste Biologische Wetenschappen) (Mondiaal en economie) en, tot slot, Yann Devos (Sectie Bioveiligheid en Biotechnologie van het Pasteur Instituut) en Louis Debruyn (lector Plantijn Hogeschool, Wervel en Velt).



Om 01.00 maandagmorgen klinkt er applaus in de Hans Memlingzaal. Het publiekspanel is het eens geraakt over alle adviezen in zijn eindrapport.

Maandag

Maandagochtend om 11.00u worden de adviezen van het publiekspanel, na een korte schets van hoe ze zelf het proces ervaren hebben, in aanwezigheid van een talrijk opgekomen publiek voorgelezen en aan Norbert De Batselier overhandigd. In zijn antwoord begroet de Vlaamse parlementsvoorzitter met enthousiasme het eindrapport van het publiekspanel. Hij zal alleszins stimuleren dat dit rapport met aanbevelingen een uitgangspunt zou kunnen worden voor nieuw parlementair werk over deze materie. Ook Robby Berloznik, directeur van het viWTA, onderstreept het belang van het opvolgen van de impact van het publieksforum, zowel wat betreft de methodiek (die nieuw is voor het Vlaams parlement) als wat betreft de inhoudelijke aanbevelingen.

3.1.4. Zelfevaluatieinstrument

Op eigen initiatief heeft viWTA een evaluatieopdracht van het pilootproject uitgeschreven.

Deze opdracht A118d werd gegund aan het Europees Centrum voor Werk en Samenleving ECWS (Brussel/ Maastricht). Deze opdracht kreeg de werknaam EVA-T.A. mee. Zij wordt zeer interactief met de staf van het wetenschappelijk secretariaat, met de projectverantwoordelijken en met de verschillende betrokkenen bij alle onderdelen van het pilootproject uitgevoerd (interviews, workshop). Bedoeling is de geleerde lessen te bekrachtigen en positief aan te wenden voor een efficiëntere werking bij toekomstige projecten. Een zelf-evaluatie-instrument zal op maat gesneden worden met dit doel voor ogen.

Geleerde lessen: Een procesmatige projectaanpak heeft vele voordelen zoals flexibiliteit en bijsturing gaandeweg. Méér tijd is niet altijd beter. Alle beslissingsmomenten moeten uitvoerig gedocumenteerd worden. Het eigenlijke projectwerk moet prioritair blijven t.o.v. evaluatiewerk.

3.1.5. *Verder verloop pilootproject*

Stakeholdersforum (gepland in september 2003): Na de publieke bekendmaking van het eindrapport van het publieksforum en het viWTA advies aan het Vlaams Parlement is het moment gekomen om de vooraf bevroegde betrokkenen te confronteren met dit resultaat. Bedoeling is op een innovatieve wijze belangrijke sleutelfiguren openbaar te laten reageren op deze nieuwe stand van zaken: Wat is er voor hen veranderd, zowel inhoudelijk als wat hun houding tegenover een dialoog met het publiek betreft?

Valorisatie van de resultaten en de opgedane ervaring: De juiste vorm zal mede bepaald worden door de Raad van Bestuur. Mogelijke valorisaties op Europees vlak liggen besloten in actieve deelname en partnerschap in een Europees initiatief van de Koning Boudewijnstichting (Participation & Human Genetics) en het Europees PARTADECI onderzoeksproject.



3.2. *Energie en klimaat*

In het voorbije werkjaar zijn de krijtlijnen uitgetekend voor een volgend belangrijk project. De Raad van Bestuur heeft de keuze gemaakt om het thema "Energie en klimaat: debat in Vlaanderen" uit te diepen. De concrete inbedding in de activiteiten van het Vlaams Parlement is de bespreking van het Vlaams Klimaatsbeleidsplan 2002-2005 (najaar 2002). Vlaanderen moet op regelmatige tijdstippen een voortgangsrapport voorleggen over de eigen inspanningen om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen. Een dergelijk beleidsplan omvat enerzijds een overzicht van de genomen maatregelen en anderzijds ook een monitoring van de bereikte resultaten.

Eén van de deeltaken in het voortraject was het in kaart brengen van de deskundigheid en de kennis inzake energie en milieu. Op basis van een literatuuronderzoek werd een eerste overzicht gemaakt van onderzoekscentra die op dit domein actief zijn. Deze competence mapping heeft zowel betrekking op technologische kennis, socio-economisch onderzoek, de attitudes tegenover en de maatschappelijke acceptatie van energie- of milieu-inspanningen.

Aansluitend werd in het voorjaar 2003 een bevraging georganiseerd. Zowel mondeling als schriftelijk werd navraag gedaan naar maatschappelijke relevante problemen m.b.t. het energiegebruik in Vlaanderen in het perspectief van het Vlaams klimaatbeleidsplan.

3.2.1. *Mondelinge bevraging*

Het literatuuronderzoek werd voor een achttal centra aangevuld met een interview waarbij met 'open vragen' is gepeild naar hun invalshoeken en lopende activiteiten inzake energie en klimaat, inclusief aspecten zoals milieuschade, gezondheid, mobiliteit.

Er zijn interviews gebeurd met de volgende betrokkenen:

- VITO - Werkgroep klimaat
(Jan Kretzschmar, Guido Wouters, Hendrik Van Rompaey, Adwin Martens)
- EWBL/ANRE - Afdeling energie
(Luc Peeters, Nadine Dufait)
- Universiteit Antwerpen - STEM
(Aviel Verbruggen, Hans Keune)

- Universiteit Gent – CDO
(Bernard Mazijn, Johan De Mol, Matthias Neyt,
Luc Lavreysen, Patrick Van Damme, Jan De Mulder)
- Technische Universiteit Eindhoven – Technologie Management
(Geert Verbong, Cees Midden)
- Universiteit Antwerpen - Milieubeleid
(Ilse Loots, Pieter Leroy)
- K.U. Leuven – ETE/Energie Instituut
(Stef Proost)
- SERV - cel Energie en Milieu
(Annemie Bollen)

Bij deze onderzoekscentra werd tijdens een interview gepeild naar hun lopende activiteiten. Deze vraagstelling had betrekking op enerzijds de aanwezige kennis binnen de afdeling in het kader van het lopend onderzoek en anderzijds de achterliggende strategische krachtlijnen. Tevens zijn medewerkers bevraagd naar maatschappelijk relevante problemen op grond van eigen expertise en/of hun perceptie van mogelijke lacunes.

Kenmerkend voor de uitkomst is dat de suggesties van de onderzoekswereld vaak het eigen vakgebied overschrijden, vanuit hun besef dat veel probleemstellingen niet langer binnen het eigen vakgebied op te lossen zijn. Niettemin zijn sommige suggesties eerder ingegeven door de nood aan bijkomende middelen of door een vraag naar de structurele financiering van een specifiek onderzoeksdomein.

Het ontbreken van de instrumenten om een langetermijnbeleid uit te tekenen is een structureel tekort voor Vlaanderen. Er ontbreekt een dienst voor de verzameling van gegevens, het opstellen van modellen en de studie van implicaties van de diverse beleidskeuzes.

Op beleidsniveau groeit het besef dat dergelijke hulpmiddelen absoluut noodzakelijk zijn. Tegelijkertijd is er een evolutie waarneembaar waarbij overheden overwegen om hun beleid de toets van het maatschappelijk draagvlak te laten doorstaan.



3.2.2. Schriftelijke bevraging

De schriftelijke bevraging van een beperkte groep deskundigen over maatschappelijke relevante problemen m.b.t. het energiegebruik in het perspectief van het klimaatplan vormde een aanvullende informatiebron. Bij hen werd gepeild naar maatschappelijke problemen m.b.t. het energiegebruik, m.i.v. aspecten zoals mobiliteit, milieuschade en gezondheid. De toevoeging van deze aspecten was een aanzet om een bredere invulling te geven aan de omschrijving 'energie en klimaat'.

Tot de deskundigen behoren academici verbonden aan onderzoekscentra, universiteiten en hogescholen in Vlaanderen. Sommige van hun collega's werden reeds mondeling bevraged. Andere deskundigen zijn (Nederlandstalige) leden van de belangrijkste adviesraden waarop door de federale of de gewestelijke overheid een beroep kon of kan worden gedaan. Tenslotte zijn omwille van hun specifieke kennis deskundigen gekozen die beroepshalve bij de problematiek betrokken zijn (o.a. consult, ingenieursbureau, koepelorganisatie).

Bij de samenstelling van de uiteindelijke groep van twintig deskundigen is vooral complementariteit en een goede afdekking van de kennisdomeinen energie, milieu en klimaat nagestreefd. Volgende deskundigen zijn aangeschreven:

Ronnie Belmans	K.U. Leuven-EI-ELECTA	-
Carlo Vandecasteele	K. U. Leuven-EI-CIT	-
Marc De Clercq	Universiteit Gent-CEEM	-
Erik Dick	Universiteit Gent	AMPERE-commissie ODE-Vlaanderen
Jacques De Ruyck	V.U.B.	AMPERE-commissie ODE-Vlaanderen
Luc Hens	V.U.B.	FDRO ODE-Vlaanderen
Luk Vandaele	WTCB-Bouwfysica	ODE-Vlaanderen
Willy Van Passel	Wenk-De Nayer	ODE-Vlaanderen

Thomas Velghe	Mina-Raad	
Els Van den Broeck	AMINAL – sectie lucht	
	Taskforce klimaatbeleidsplan	
Gilbert Eggermont	SCK	
	V.U.B.	Hoge Gezondheids-raad (afd. straling)
Dirk Knapen	Bond Beter Leefmilieu	FDRO-energie
Renilde Craps	Flanders Drive	IWT-Vlaanderen
Dirk Vansintjan	ECOPOWER	ODE-Vlaanderen
Kris Baert	CENERGIE	-
Kathleen Markey	FINES	-
Karel Derveaux	EUREC Agency	-
Geert Palmers	3 ^e	ODE-Vlaanderen

Het lukte niet om van Elie Stubbe, medewerker op rust van Tractebel Energy Engineering, een inbreng te krijgen.

Gezien het éénmalig karakter van deze bevraging en workshop waren de evenwichtige samenstelling en de representativiteit van het panel van deskundigen minder belangrijk. De deskundigen op de workshop werden evenmin geacht de taak van een begeleidingscomité te vervullen.

3.2.3. Suggesties

De input van suggesties kon via vier kanalen: via de mondelinge bevraging tijdens de werkbezoeken, via de schriftelijke bevraging, via projectvoorstellen uitgewerkt door het wetenschappelijk secretariaat, of via spontane inbreng op de website of per brief.

Het resultaat van de input werd op 6 mei 2003 voorgelegd aan het ad hoc comité van de Raad van Bestuur.

Door de keuze van de bottom up approach als aanpak, is een goede dekking een moeilijk haalbare doelstelling. Alleen de bundeling van alle bijdragen zal uiteindelijk bepalen of de afdekking van het onderwerp geslaagd is. Onvolkomenheden zoals overlap of een gebrekkige argumentatie, kwamen in de workshop aan bod.



3.2.4. Workshop

Op 13 mei 2003 werd tijdens een workshop de uitkomst van de mondeling en schriftelijke bevraging aan de deskundigen voorgelegd. De hoofdbetrachting was een verdere verfijning van de bundel van suggesties die vervolgens aan de Raad van Bestuur ter beoordeling moest worden voorgelegd.

Van de ongeveer dertig deskundigen die waren uitgenodigd hebben de volgende ofwel de workshop zelf bijgewoond ofwel een medewerker gestuurd:

Johan Driesen	K.U. Leuven- ELECTA/Energie-Instituut	
Luk Vandaele	WTCB-Bouwfysica	ODE Vlaanderen
Hubert David	EURIMA	Mina-Raad
Tomas Velghe		Mina-Raad
Erik Laes	SCK-CEN	
Kris Baert	CENERGIE	
Dirk Knapen	Bond Beter Leefmilieu	FRDO-Energie
Geert Palmers	3E ingenieursbureau	ODE Vlaanderen
Thomas Wijns	AMINAL – sectie Lucht	
Guy Vekemans	VITO	
Walter Van Aerschodt	VITO	
Veronik Bongaerts	Universiteit Antwerpen-STEM	
Bruno Deraedt	Universiteit Gent-CDO	
Dirk De Keukeleere	VITO (uitsluitend gedeelte definiëeringsfase)	

De workshop was opgebouwd uit drie rondes van ongeveer gelijke tijdsduur. De leiding werd toevertrouwd aan een facilitator, Luk Dewulf (Sherpa Consulting). De facilitator koos doelbewust voor een werkvorm waarbij de klassieke 'vergadermodus' werd verlaten. Hierdoor verlaten de deelnemers ook dat patroon en werken op creatievere manier.

In de eerste gespreksronde wordt een korte analyse gemaakt van alle suggesties, waarna op een interactieve manier wordt gepeild naar de onderlinge samenhang. De 47 suggesties zijn lukraak over de dertien deel-

nemers verdeeld. Een belangrijke fase is het overleg met de collega's om te komen tot een clustering van inhoudelijk verwante suggesties.

Tijdens de uitklaringsronde moeten de deelnemers tweemaal hun eigen voorkeur uiten. Een eerste maal moet elke deelnemer hooguit drie preferentiële suggesties aanduiden op basis van hun maatschappelijke relevantie op korte of op lange termijn en van hun beleidsrelevantie. Een tweede maal moet iedere deelnemer negen suggesties beoordelen op de maatschappelijke relevantie en op de beleidsrelevantie .

De volgende negen suggesties behaalden de hoogste score. Naar inhoud zijn deze gespreid over acht van de in totaal twaalf clusters die gevormd werden tijdens de voorafgaande gespreksronde:

- Ruimtelijke ordening en energievraag (cluster Ruimtelijke planning en energie)
- Energieprestatie gebouwen (Tools vraagvermindering)
- Focusgroep energiegebruik (Kwalitatieve determinanten energievraag)
later in combinatie met Verbetering
Energiebewustzijn
- Debat rond inplanting van windturbines (Nieuwe en hernieuwbare energie -
op korte en middellange termijn)
- Kyoto en verder & post-Kyoto doelstellingen (Klimaatbeleid)
- Lange termijn benadering (Traject 2050)
- Autogebruik en mobiliteit (Mobiliteit & energie)
- Verbetering Energiebewustzijn bevolking (Kwalitatieve determinanten energievraag)
- ICT & energie (Kwantitatieve determinanten
energievraag)

Als derde luik volgde er voor een beperkt aantal projecten een verdere uitdiepingsronde. Deze uitdieping heeft betrekking op een betere afbakening van de probleemstelling zelf, een uitwerking van de argumenten m.b.t. de maatschappelijke en de beleidsrelevantie, eventueel het formuleren van te overwegen acties en de situering in de beleidscyclus. In het tijdsbestek van één dagdeel zijn slechts vijf suggesties verder uitgewerkt. Samen vertegenwoordigen zij de helft van de uitgebrachte stemmen tijdens de vorige ronde.



3.3. Ondersteunende projecten

3.3.1. Methodologieontwikkeling

Op 19 maart 2003 startte het viWTA een onderzoeksproject dat moet leiden tot een praktijkgericht handboek voor het gebruik van participatieve en prospectieve methoden. In dit handboek zullen tien methoden uitvoerig besproken worden, telkens volgens het volgende stramien:

- Deel 1: Ontstaan en definitie
- Deel 2: Wanneer te gebruiken
- Deel 3: Voor- en nadelen van de methode
- Deel 4: Aanpak (beschrijving van de verschillende stappen, tips en tricks, checklisten,...)
- Deel 5: Standaard projectplan met referentietijden
- Deel 6: Schatting van benodigde middelen
- Deel 7: Good practices
- Deel 8: Referenties (literatuur, websites,...)

Naast deze methodologische fiches zal het handboek ook een classificatieschema bevatten dat de lezer en gebruiker in staat moet stellen om op basis van een beperkt aantal relevante criteria, een keuze te maken uit mogelijke methoden. Een korte theoretische inleiding over participatieve en prospectieve methoden vervolledigt het handboek. In het najaar van 2003 zal dit handboek beschikbaar zijn.

Voor dit project werkt het viWTA samen met de Koning Boudewijnstichting. In het kader van haar programma Governance is de Stichting sterk geïnteresseerd in methodieken om burgers dichter bij het beleid te betrekken. Het project wordt uitgevoerd door een onderzoeksteam van de afdeling Comparative Regional Integration Studies van de United Nations University in Brugge.

3.3.2. Innovatietheorie en TA

Met betrekking tot het project 'Technology Assessment en innovatietheorie' gebeurde in de loop van de maanden maart-april een zeer korte voorstudie (doornemen van enkele websites en artikels). Deze voorstudie mondde uit in het uitschrijven van een onderzoeksopdracht 'Technologische innovatie en Technology Assessment: een overzicht van rol en mogelijkheden van de toepassing van parlementaire TA in het technologisch innovatiebeleid'.

De offertes voor deze voorstudie worden verwacht tegen 11 juni 2003. Als einddatum voor de eigenlijke onderzoeksopdracht voorzien we einde oktober 2003.

4. VIWTA IN DE EUROPESE CONTEXT

4.1. *viWTA als onderdeel van het EPTA-netwerk*

Binnen Europa hebben de parlementaire TA-instituten zich verenigd in het EPTA-netwerk, om op die manier overleg te plegen en via comparatief onderzoek en samenwerking tot een betere methodologie en werking te komen. Op haar bijeenkomst van 11 december 2001 besliste de Raad van Bestuur beslist een officiële aanvraag tot toetreding van viWTA in te dienen.

In januari 2002 werd een dossier voor toetreding ingediend bij de toenmalige voorzitter David Cope (POST, het Britse parlementaire TA-instituut) dat gunstig werd onthaald. In maart 2002 werd het viWTA-lidmaatschap bevestigd. Daardoor werd viWTA meteen de eerste regionale parlementaire TA-instelling met volwaardig EPTA lidmaatschap.

EPTA heeft een jaarlijks wisselend voorzitterschap, dat jaarlijks de EPTA Council en de bijeenkomst van directeurs organiseert. Tijdens de 'Council Meeting' worden de constitutieve organen van de respectievelijke parlementaire TA-instellingen uitgenodigd (Raden van Bestuur, Adviesraden, etc.). Hierdoor komen jaarlijks leden van de parlementen bijeen die een verantwoordelijk dragen in de parlementaire TA-instellingen om van gedachten te wisselen over de uitgevoerde en geplande activiteiten met het oog op uitwisseling van informatie en eventuele samenwerking. In dit kader heeft ook elk jaar een conferentie plaats rond een specifiek thema waarbij resultaten van de diverse instellingen worden voorgesteld.

Op de Directors' Meeting die op 17 en 18 maart door de huidige voorzitter (Zwitserland) in Genève werd georganiseerd, werd verslag uitgebracht over het lopende jaarwerkplan. Tevens werden door de directeur volgende punten op de agenda geplaatst: een Europees samenwerkingsverband tussen de EPTA-leden op het gebied van ondersteuning van parlementen op vlak van foresight en de deelname van EPTA-leden aan een Europees project op het gebied van menselijke genetica, gecoördineerd door de Koning Boudewijnstichting.



In 2002, onder het Britse voorzitterschap, werd in Londen op 21 en 22 oktober de 'Council Meeting' georganiseerd, samen met een conferentie over het thema 'Mobiliteit'. Gezien het pas verworven lidmaatschap nam voor viWTA een uitgebreide delegatie deel bestaande uit dhr. Robert Voorhamme (voorzitter), mevr. Trees Merckx-Van Goey (ondervoorzitter) en de raadsleden dhr. Dirk Holemans en dhr. Gilbert Van Balen.

Het viWTA diende in december 2002 haar kandidatuur in voor het voorzitterschap van EPTA in 2005.

4.2. viWTA in het onderzoeksnetwerk TAMI

viWTA neemt deel aan het onderzoeksnetwerk TAMI "Technology Assessment – Methods and impacts". TAMI is een internationaal, met Europees onderzoeksgeld opgezet project en netwerk dat tot doel heeft een gestructureerde dialoog te creëren tussen TA-experts en beleidsmakers (op het vlak van wetenschap en technologiebeleid) over het gebruik van TA-methoden en hun impact van huidige Europese TA-activiteiten. Aan dit project nemen, naast het viWTA, TA-instellingen deel uit Duitsland, Zwitserland, Denemarken, Groot-Brittannië, Spanje, Tsjechië, Polen en Nederland.

Het project wordt voornamelijk uitgevoerd in twee werkgroepen: één over de impact van TA-methoden en één over de vergelijking van methoden. Op geregelde tijden geven vertegenwoordigers van zowel politieke lichamen (beleidsmakers) als van de industrie hun input in het proces.

Het netwerk werd in februari 2002 officieel opgericht in Londen; in juni vond de kick-off meeting plaats in Brussel. Voor deze startvergadering traden het Vlaams parlement en het viWTA op als gastheer.

Tijdens het voorbije parlementaire jaar nam het viWTA deel aan vier werkvergaderingen in oktober (Bad Neuenahr), december (Zürich), februari (Warschau) en juni (Brussel, ook in het Vlaams parlement). Op 28 en 29 maart vond in Praag een mid-term meeting plaats, waar de tussentijdse resultaten van het project werden voorgesteld aan een publiek van deskundigen, beleidsmakers uit politiek en industrie. Op deze mid-term meeting werd Paul Berckmans, directeur van STV – Innovatie & Arbeid en lid van de Raad van Bestuur

van het viWTA, gevraagd om als deskundige de tussentijdse resultaten te becommentariëren. Verder namen ook Dirk Holemans, Vlaams parlements lid en lid van de Raad van Bestuur van het viWTA, en Réne Custers, directeur bij het Vlaams Interuniversitair Instituut voor Biotechnologie, aan deze bijeenkomst deel.

4.3. *viWTA in ENSIPP*

ENSIPP, voluit European Network on Scientific Input to Public Policy, is een Europees netwerk onder het vijfde kaderprogramma. Het netwerk, met vertegenwoordigers van academische instellingen (voornamelijk uit Engeland, Ierland, Duitsland en Italië), regionale, nationale en Europese overheden en enkele onderzoeksinstellingen, kwam de voorbije twee jaar enkele malen samen om van gedachten te wisselen over de input van wetenschappelijk werk en advies in politieke besluitvorming. Zo werden er o.m. (in kleinere werkgroepen) enkele cases besproken. Op 28 en 29 november vond in Rome de slotconferentie van dit netwerk plaats. Hieraan werd deelgenomen door Stef Steyaert.

De bedoeling van deze slotconferentie was vooral om de voorbije ervaringen en gedachtewisselingen bijeen te brengen middels enkele discussiesessies. Er werd gewerkt rond enkele relevante vragen m.b.t. de input van wetenschappelijk werk en advies in politieke besluitvorming:

- Wat is de plaats van wetenschap in overheidsbeleid?
- Hoe wordt een thema of onderwerp ('issue') eigenlijk een beleidsthema?
- Wat is de rol van stakeholders en experts in de besluitvorming?
- Welke doelstellingen en procedures moeten wetenschappers zich voorhouden?

Een verslag van deze slotconferentie is verkrijgbaar op het wetenschappelijk secretariaat.



5. COMMUNICATIE

Naast het jaarwerkplan, werd op 24 oktober 2002 ook een communicatieplan goedgekeurd door de Raad van Bestuur. In dit communicatieplan werden de doelstelling vervat m.b.t. de bekendmaking van het instituut en van de projecten, activiteiten en resultaten.

5.1. *Algemene beschrijving*

5.1.1. *Transparantie als uitgangspunt*

Aangezien transparantie een vereiste is bij de goede werking van publieksparticipatie, mag niet de indruk gewekt worden dat er binnen viWTA 'achter de schermen' gewerkt wordt. Ook omdat input vanuit het Vlaams Parlement en het publiek een belangrijk aspect van programmavorming en werking vormen. Daarnaast moet van in den beginne naar het brede publiek gewerkt worden, om niet het verwijt te krijgen dat 'de politici' en 'de wetenschappers' onder mekaar aan het beslissen zijn, waarbij het participatieve gedeelte dan als aanvaardingslogica zou worden gezien.

Daarom lijkt het aangewezen om reeds met bekendmaking te beginnen nog voor de participatieve onderdelen van de eerste projecten opgestart zijn. Dit om interesse voor de viWTA werking op te wekken maar ook om de transparantie te benadrukken. Deze communicatie zou erop gericht moeten zijn om:

- de rol en onafhankelijke positie van viWTA uit te klaren
- de rol van het parlement en TA terzake te duiden
- de methoden en technieken van publieksparticipatie toe te lichten
- de projecten aan te kondigen en suggesties in te wachten
- de website (en andere feedbackmogelijkheid) voor te stellen

Niet al deze punten moeten naar hetzelfde publiek gebracht worden, of op dezelfde manier. Bovendien zal het opnemen van deze eerste communicatie ook een leerproces zijn over welke communicatiekanalen voor dit toch wel erg specifieke onderzoeks domein (TA) het beste resultaat opleveren.

5.1.2. *Verskillende types doelpubliek*

a. Professionele gebruikers van WTA

Deze doelgroep van **professionele gebruikers van WTA** kunnen we omschrijven als de beleidsmakers en publieke opinie: Vlaamse parlementsleden en lokale politici, onderzoekers, wetenschappers (aan universiteiten, instellingen en ondernemingen) en professioneel betrokkenen (O&O, marketing) drukingsgroepen, sociale organisaties en ngo's. Deze beleidsmakers zijn vaak goed vertrouwd met de thematiek, en worden dus best bediend door up-to-date, snelle en feitelijke informatie, waarvoor een nieuwsbrief het meest aangewezen lijkt.

Wat communicatie betreft vormen deze professionele gebruikers een betrekkelijk kleine groep, die eenvoudig te identificeren is via openbare adressenlijsten (instellingen, universiteiten, enz). Deze groep wordt betrokken bij alle communicatievormen van het viWTA (persdossiers, nieuwsbrieven, rapporten, documenten, website).

b. Pers

Uiteraard is de **pers** als communicatiekanaal naar de 'publieke opinie' een belangrijk medium. In principe wordt hiermee zoveel mogelijk gecommuniceerd (niewsbrieven, persdossiers, enz) maar om interferentie met het onderzoek te voorkomen enkel op basis van afgerond onderzoek.

Ook hier zijn de contactadressen en -mogelijkheden snel te implementeren, en kunnen we uitgaan van een grote interesse. In onze relatie met de pers moet er voldoende aandacht zijn voor de 'macht' van de pers als opiniemaker.

c. Brede publiek

Een groot deel van deze actie zal samenvallen met concrete projecten, en wordt in functie van onderwerp en methodologie bepaald. Daarnaast heeft communicatie hier ook als taak de activiteiten van het viWTA en het Vlaams Parlement inzake "Samenleving & Technologie" bekend te maken. Deze communicatie heeft een dubbel doel: een betere informatie en transparantie m.b.t. de WTA-initiatieven zorgt voor een grotere



betrokkenheid van het publiek op de thematiek en op het parlementaire werk; als gevolg hiervan zal ook de bereidheid om deel te nemen aan dergelijke initiatieven toenemen.

Hier ligt de directe communicatie via publicaties minder voor de hand. De website zal hier als ondersteunend 'centraal verspreidingskanaal' een belangrijke rol spelen. Via de interactieve 'webspaces' zal hierop in een latere fase en in functie van concrete projecten sterker ingespeeld worden. Daarnaast kan gemikt worden op een zo breed mogelijke verspreiding van de nieuwsbrieven en rapporten (bvb. via openbare bibliotheken), opnieuw vanuit het oogpunt van transparantie.

Toch mag in dit opzicht de mogelijkheid van grote, laagdrempelige publieksactiviteiten niet uitgesloten worden. Deze 'evenementen' zouden dan vooral tot doel hebben het bestaan van viWTA en de actieve rol van het Vlaams Parlement m.b.t. TA onder de aandacht te brengen.

5.2. Publicaties

5.2.1. viWTA nieuwsbrief

Op regelmatige basis zal tijdens het parlementair jaar een nieuwsbrief gepubliceerd worden t.b.v. de Vlaamse parlementaire gemeenschap. In principe staan deze nieuwsbrieven los van de projecten, al is er uiteraard de mogelijkheid om 'extra nummers' uit te brengen. Een ander luik bestaat uit een reeks korte 'berichten' met aankondigingen van symposia, onderzoek en m.b.t. de eigen activiteiten van viWTA en Vlaams Parlement.

Deze communicatie gebeurt op korte, toegankelijke wijze en is in de eerste plaats gericht op de Vlaamse parlementsleden, en in tweede orde op de bredere laag van 'professionele betrokkenen'. Het adresbestand zal een belangrijk klankbord zijn m.b.t. de stakeholders en experts.

Resultaat: Vier tweemaandelijks nieuwsbrieven van 2-4-8 pagina's met hoofdartikel, korte berichten en aankondiging van viWTA activiteiten. Eventueel bijkomende nieuwsbrieven verschijnen afhankelijk van actualiteit.

Doelpubliek: Vlaams Parlement, pers, stakeholders, geïnteresseerden.

5.2.2. viWTA rapporten

De viWTA rapporten situeren zich in de programmatie van de onderzoeksprojecten. Afhankelijk van de methodologie, de stand van het onderzoek en de noodzaak kan het Wetenschappelijk Secretariaat een

bepaald (deel)onderzoek als een afgerond geheel beschouwen. Zo voorzien sommige methodes uitdrukkelijk in tussentijdse communicatie met het brede publiek. Daarnaast kunnen ook de opgemaakte oriëntatiestudies en syntheserapporten een nuttige bijdrage leveren als informatiebundels naar de Vlaamse parlementsleden en het brede publiek.

Resultaat: Van elk afgerond onderzoeksproject wordt een **omvattend rapport** voorgesteld, met daarin **besluiten en aanbevelingen**. Afhankelijk van methodiek en actualiteit kunnen ook tussentijds deelrapporten worden uitgebracht.

Doelpubliek: Vlaams Parlement, pers, stakeholders, geïnteresseerden, participanten

5.2.3. *viWTA document*

Naast rapporten met conclusies en aanbevelingen op basis van resultaten van onderzoeksprojecten onderscheiden we verder een afzonderlijk document m.b.t. specifieke opdrachten vanwege het Vlaams Parlement. Zoals voorzien, worden de resultaten behandeld in de bevoegde commissies. Deze publicaties kunnen ook buiten het Vlaams Parlement verspreid worden. Ook op basis van haar eigen projecten zal viWTA adviezen kunnen geven aan het Vlaams Parlement via het overmaken van een 'viWTA document'.

Resultaat: **viWTA document met adviezen en aanbevelingen aan het Vlaams Parlement (Uitgebreid Bureau of Commissies)**.

Doelpubliek: Vlaams Parlement, pers, stakeholders.

5.3. *viWTA publieksactiviteiten*

Naast de publicaties zal het viWTA als instelling gericht op publiekparticipatie uiteraard ook publieksactiviteiten ontwikkelen, als onderdeel van een project of vanuit oogpunt van herkenbaarheid en transparantie.



5.3.1. *Symposium "Nieuwe impulsen voor een debat over genetisch gewijzigd voedsel: Vlaanderen kijkt over de grenzen"*

Het op 22 november geplande wetenschappelijk symposium in het Vlaams Parlement is een eerste duidelijke organisatie van het viWTA en heeft als dusdanig voldoende nieuws waarde.

Voor het symposium, dat in de eerste plaats een wetenschappelijke aangelegenheid is, is er niet zozeer nood aan een 'toegankelijke' naam dan wel aan één die duidelijk de doelstellingen van het project omschrijft. Deze kunnen vanuit het perspectief van de communicatiestrategie als volgt worden omschreven:

- leren uit buitenlandse ervaringen (organisatie, bekendmaking)
- identificeren organisatorische en conceptuele knelpunten (organisatie)
- verduidelijken vraagstelling (titel)

5.3.2. *Mediadebat: "Nieuwe impulsen voor een debat over samenleving en technologie: de rol van publieke opinie en opiniemakers"*

Als opvolging van de het symposium werd voorgesteld om een mediadebat te organiseren tussen de belangrijke opiniemakers die ons beeld op 'technologie' mee bepalen. Dit debat biedt kansen om met de pers contacten te leggen, en om de media bewust te maken van hun rol in het samenspel tussen "samenleving en technologie". Het interessante aan deze benadering is enerzijds de publieksparticipatie, anderzijds het feit dat de opiniemakers hier in de rol van "ondervraagde" zitten.

5.3.3. *"Nieuwe impulsen voor een debat over genetisch gewijzigd voedsel: Het eerste Vlaamse Publieksforum"*

Zoals hierboven aangekondigd, zal in het voorjaar een publieksforum georganiseerd worden. Dit forum is toegankelijk voor het grote publiek en streeft naar openheid en transparantie van de besluitvorming en vraagstelling. Gezien de te verwachten mediabelangstelling (Vlaams Parlement, officiële overhandiging), is dit een gelegenheid waar ook de bekendmaking van viWTA van groot belang is.

5.3.4. *Lezingenreeksen (intern en extern)*

Voor de interne vorming van het Wetenschappelijk Secretariaat zullen op regelmatige basis interne seminars worden georganiseerd die tot doel hebben een thema te belichten dat eventueel later in de activiteiten zal ingebracht worden. De leden van de Raad van Bestuur zullen op deze seminars worden uitgenodigd.

In de loop van het parlementair jaar zal onderzocht worden in welke mate de mogelijkheid bestaat om de parlementaire gemeenschap en eventueel de stakeholders te informeren over onderwerpen die verband houden met samenleving, wetenschap en technologie via een publieke lezingenreeks.

5.3.5. *Andere brede publieksactiviteiten*

Ondanks het streven naar participatieve TA-activiteiten, zowel methodologisch als m.b.t. de ondersteunde rol naar het Parlement, zal een deel van de bevolking niet actief betrokken worden (deelname aan activiteiten te tijdsintensief, drempelvrees, enz). Toch is het noodzakelijk dat ook deze brede laag van de bevolking aangesproken wordt, zowel voor de aanlevering van ideeën en indrukken (angsten, verzuchtingen, verwachtingen) m.b.t. wetenschappen en technologie als m.b.t. de bekendmaking van de activiteiten van Vlaams Parlement op vlak van TA. Daarnaast is het ook een duidelijke doelstelling om dergelijke activiteiten in te passen in de ondersteuning van de publiekscommunicatie van het viWTA (uitlokken reacties, inwachten adressen):

Niets is communicatief zo sterk als een beeld. Toch is het niet eenvoudig om beeldmateriaal te vinden rond TA, de relatie tussen wetenschap & technologie en samenleving, en de manier waarop het brede publiek tegen deze problematiek en concrete topics aankijkt. Door een **fotowedstrijd** te organiseren combineert men een aantal aspecten:

- 1 Laagdrempelig: fotoamateurs, families, fotografen, enz.
- 2 Levert een visueel sterke boodschap op (bruikbaar beeldmateriaal en illustratiemateriaal voor viWTA werking)
3. Feedback i.v.m. indrukken van brede bevolking over wetenschap en technologie, Inspiratie voor toekomstige projecten viWTA
4. Duidelijke publieksactiviteit (oproep, prijsuitreiking); eventueel tentoonstelling laureaten in Lokettenzaal, publicatie

5.3.6. *Advertentiecampagnes*

Budgettair moet rekening worden gehouden dat al deze campagnes gedragen moet worden door een veelheid aan kanalen m.b.t. bekendmaking. Naast gerichte mailings naar doelgroepen en geïnteresseerden,



moet ook ruimte worden voorzien voor het plaatsen van advertenties m.b.t. publieksactiviteiten, het verspreiden van korte brochures enz.

5.4. Website

5.4.1. Algemeen

We hebben de website hier met opzet als laatste vermeld, niet omdat het een minder hoge prioriteit zou hebben (integendeel) maar omdat de website een ondersteunend onderdeel is voor alle hierboven opgesomde communicatiekanalen. De website heeft drie doelstellingen:

1. Het geven van informatie over de instelling, de doelstellingen en werking. Daarnaast moet ze ook toegang geven tot de documentatie, d.i. de persberichten, rapporten en adviezen die uitgingen vanwege de instellingen.
2. Overzicht geven van de lopende projecten en de mogelijkheid bieden om hieraan te participeren
3. Het personeel van het Wetenschappelijk Secretariaat moet de website kunnen gebruiken als toegangspoort.

Daarnaast moet de website overzichtelijk en goed bruikbaar zijn en breed toegankelijk (ook voor slechtzienden, senioren, jongeren). De website moet ook uitnodigen tot participeren, door de mogelijkheid te bieden om in te schrijven op mailinglijsten, feedback door te geven of in te schrijven als geregistreerde gebruiker.

5.4.2. Publiek toegankelijk gedeelte

Website A is publiek toegankelijk voor iedereen, het is een erg 'klassiek' opgebouwde website die betrekkelijk eenvoudig aangemaakt, aangevuld en aangepast kan worden .

Het is ook dit gedeelte van de website waarop we het meeste activiteit mogen verwachten: er zullen occasionele passanten zijn, sommigen zullen enkel komen om informatie of adressen te vinden of om documenten op te vragen. Het geïnteresseerde deel zal ook hier terechtkomen om zich in te schrijven op de mailingslijst, feedback te geven, ons te contacteren en zich eventueel in te schrijven als geregistreerde gebruiker.

Naast informatie over viWTA vinden we hier ook alle externe publicaties terug (in pdf-formaat):

1. Uitgaande persberichten, nieuwsbrieven
2. Afgewerkte rapporten

3. Documenten

4. Jaarverslag

Daarnaast krijgt de bezoeker informatie over alle lopende en afgesloten projecten, en wordt gewezen op de mogelijkheid om te reageren, meer informatie te vragen of zich in te schrijven op de mailinglijst om zo automatisch de persberichten/adviezen/rapporten te ontvangen. Uiteraard worden alle parlementsleden, bestuurders, enz. hierin opgenomen, streefdoel is om uiteindelijk het hele 'doelgroepenveld' hiermee te bestrijken.

5.4.3. *Projectgedeelte (geregistreeerde gebruikers)*

Website B is het interactieve gedeelte. Eenmaal de gebruiker besloten heeft te deel te nemen aan een project, kan hij zich inschrijven als geregistreeerde gebruiker, en krijgt hij toegang tot de 'webspaces' die beheerd en gemodereerd wordt door het Wetenschappelijk Secretariaat.

Via deze webspaces kan de gebruiker actief participeren in een bepaald project. Hij heeft de mogelijkheid deel te nemen aan maildiscussies of zelf (al dan niet gemodereerde) berichten te posten, hij kan bestanden en documenten bekijken (en eventueel toevoegen), hij krijgt toegang tot een pagina met relevante links, hij kan deelnemen aan enquêtes en krijgt toegang tot de projectagenda.

5.4.4. *Personeelsgedeelte*

Website C wordt ontwikkeld in samenspraak met de dienst INF van het Vlaams Parlement. Dit deel van de website is enkel toegankelijk voor personeelsleden van het viWTA, en legt de link naar het intranet/computer-netwerk van het Vlaams Parlement.

5.5. ***Uitvoering communicatieplan***

5.5.1. *Doelpubliek*

Hier werd stapsgewijs en in het kader van de onderzoeksprojecten gewerkt aan het identificeren van de verschillende groepen. In het kader van het project "nieuwe impulsen voor het debat over genetisch gewijzigd



voedsel" werd een sociale kaart opgemaakt van de betrokken actoren, die ingepast werd in het communicatiebeleid. Hetzelfde geldt voor de competence mapping die gebeurde in het kader van het voortraject energie & klimaat. Zoals vooropgesteld werd dit doelpubliek vooral bereikt met de regelmatige nieuwsbrief, die een gestaag groeiend lezerspubliek kent.

Naar het brede publiek toe werden twee brochures ontwikkeld: één ter voorstelling van het instituut, één als uitnodiging voor het publieksforum over genetisch gewijzigd voedsel. Daarnaast werd ook via affiches en krantenadvertenties gecommuniceerd over de activiteiten.

Met de pers werd op twee manieren contact genomen: in januari werd een perslunch georganiseerd waarop het instituut en het werkprogramma werden voorgesteld. In het voorjaar volgden de leden van het Wetenschappelijk Secretariaat ook een communicatie-opleiding gericht op het schrijven van persberichten.

5.5.2. Publicaties

In de loop van 2002-2003 werden alle vooropgestelde publicaties (nieuwsbrieven, rapporten, documenten) geactiveerd. Na het uitwerken van een éénvormige en herkenbare opmaak werden sluitende afspraken gemaakt over zetwerk en drukwerk.

Daarnaast werd ook een 'productlijn' van opvallende en herkenbare brochures ontwikkeld met laagdrempelige informatie over het instituut en de projecten. Op deze manier werd de invalshoek van de verschillende doelgroepen nog verder doorgetrokken in de communicatiestrategie.

5.5.3. Publieksactiviteiten

Het symposium op 22 november was een duidelijk startpunt van de activiteiten, dat samenviel met openstellen van de website. Deze activiteit trok een mix aan van professioneel betrokkenen (via uitnodigingen) en geïnteresseerden (via advertenties). Met de meeste van de aanwezigen werd later blijven contact gehouden via de nieuwsbrief.

Na verkennende gesprekken met opiniemakers en overleg binnen de Raad van Bestuur werd besloten om het Mediadebat naar een latere datum te verschuiven, buiten het jaarwerkplan 2002-2003.

Op het Publieksforum van 24-25-26 mei was opnieuw een mix van professionelen en breed publiek aanwezig. Hier waren aankondigingen uitgestuurd op adres, maar werd ook gemobiliseerd via affiches (bibliotheken, universiteiten) en krantenadvertenties. Met de krant De Morgen en Knack werden afspraken gemaakt inzake redactionele aandacht. Ondanks een geslaagd evenement en herhaalde contactname bleef de reactie van de pers onder de verwachtingen. Een belangrijke verklaring hiervoor was de nabijheid van de vervroegde federale verkiezingen (18 mei 2003 i.p.v. 16 juni) en de nasleep daarvan, die alle redactionele aandacht opsloopte. Ook de bekendmaking in de aanloop naar het publieksforum ondervond hier hinder.

De interne lezingenreeks wordt op regelmatige basis opgevolgd door het Wetenschappelijk Secretariaat en leden van de Raad van Bestuur. In de loop van 2002-2003 werden geen externe lezingen georganiseerd.

In het kader van de voorziene fotowedstrijd werd contact opgenomen met koepelorganisaties van beroeps- en amateurfotografen die hun medewerking toezegden voor bekendmaking en verspreiding en voor de verwerking en jurering. Met het maandblad EOS werd een samenwerkingsovereenkomst afgesloten die voorziet in gratis bekendmaking, mede-organisatie en het ter beschikking stellen van prijzen. In de loop van juni 2003 zal gestart worden met een brede bekendmakingscampagne via affiches en brochures bij fotografen en verdeelcentra. De wedstrijd wordt afgesloten in september 2003.

5.5.4. Website

Bij het ontwikkelen van de website werden technisch alle doelstellingen gehaald. viWTA beschikt over een gebruiksvriendelijke, overzichtelijk en toegankelijke website, die zowel de toevallige bezoeker als de geïnteresseerde informatie biedt over de werking. Alle publicaties van viWTA zijn er terug te vinden, men kan zich inschrijven op een mailinglist en bijkomende informatie vragen en suggesties doen.

Ook het interactieve gedeelte van de website werd vervolledigd. Gezien er echter nog geen methodologische toepassing voor werd gevonden in het kader van één van de lopende projecten, werd deze nog niet geactiveerd naar het brede publiek.

Gezien een wijziging in de politiek van het Vlaams Parlement inzake afstandswerk werd voorlopig afgezien van een personeelstoegang. Het leek niet opportuun hier een eigen systeem op te zetten.



6.1. Procedure voor opstellen Jaarwerkplan

6.1.1. Verzamelen van ideeën

Mogelijke ideeën voor projecten wil het viWTA zo breed mogelijk verzamelen. Uiteraard hebben de medewerkers van het viWTA voortdurend zelf nieuwe ideeën. Ze lezen kranten en tijdschriften, hebben regelmatig uitwisselingen met buitenlandse collega's en volgen de agenda van het Vlaams parlement op. Maar het viWTA staat open voor elk goed idee. Op onze website (www.viwta.be) kan iedereen voortdurend suggesties voor ideeën lanceren. Jaarlijks sturen we een mailing uit naar het volledige contactennetwerk van het viWTA met een expliciete oproep om ideeën te formuleren.

6.1.2. Beoordelen van ideeën

Op deze manier verzamelen we verschillende ideeën. Deze worden regelmatig, tijdens het lopende werkjaar, besproken en geëvalueerd op een interne vergadering van het wetenschappelijk secretariaat. Deze beoordeling gebeurt op basis van welomschreven criteria:

- Inpasbaarheid binnen ons werkterrein: bevat de idee elementen die binnen één van onze vier technologiedomeinen (levenswetenschappen en biotechnologie, milieu en energie, informatiesamenleving en transport en mobiliteit) of binnen onze transversale thema's (methoden, duurzame samenleving,...) passen;
- TA-aspect: behandelt de idee de relatie wetenschap, technologie en samenleving; m.a.w. het antwoord op de vraag: 'Waarom moet viWTA hier initiatief nemen?';
- Politieke relevantie: is het onderwerp politiek relevant, in eerste instantie voor het Vlaams Parlement, of zal het dat binnen afzienbare tijd worden;
- Veelzijdig evenwicht: past het onderwerp binnen een streven naar een evenwichtig programma, bekeken over verschillende werkjaren. Dit evenwicht slaat zowel op het inhoudelijke (projecten binnen verschillende werkdomeinen) als op het methodologische (projecten op basis van verschillende werkvormen of methoden)

Deze beoordeling mondt uit in ideeën fiches, waarbij per idee een ranking wordt toegekend: A, B, C en D ideeën. Ideeën met een A-ranking zijn dan zeer relevant om er een project rond te maken, een B-ranking relevant maar in mindere mate, met een C-ranking nog nauwelijks relevant en ideeën met een D-ranking komen niet in aanmerking. Elke fiche bevat, vertrekkende van de vier criteria, een korte motivering voor de indeling in de respectieve categorie (A, B, C of D).

6.1.3. Selectie van ideeën

In mei van het lopende werkjaar zal de Raad van Bestuur de verschillende ideeën fiches bespreken en die ideeën selecteren die ze relevant acht. Van deze ideeën fiches worden vervolgens, door het Wetenschappelijk Secretariaat, projectvoorstellen gemaakt waarbij er een eerste inschatting wordt gemaakt van mogelijke activiteiten, in te zetten mankracht en middelen en timing. Deze projectvoorstellen worden nogmaals voorgelegd aan de Raad van Bestuur die ze, voor het einde van het parlementaire jaar, al dan niet definitief goedkeurt (zodanig na een herwerking).

6.1.4. Het jaarwerkplan: samenbundelen van vele ideeën

In de aanloop naar een nieuw (parlementair werkjaar), einde augustus, vormen de goedgekeurde projectvoorstellen de input voor het jaarwerkplan, samen met een communicatieplan en een evaluatie van het voorgaande werkjaar. Na een eindredactiefase wordt het in september voorgelegd aan de Raad van Bestuur, die het ofwel ongewijzigd goedkeurt ofwel commentaren en aanmerkingen formuleert. In dit laatste geval redigeert het wetenschappelijk secretariaat nogmaals het jaarwerkplan en legt het een tweede maal voor aan de Raad van Bestuur die het (in de regel) na de tweede lezing zal goedkeuren.

6.2. Opstellen jaarwerkplan 2003-2004

Tijdens het werkjaar 2002-2003 wordt, zoals voorzien in de procedure, ook een aanvang gemaakt met het opstellen van het jaarwerkplan 2003-2004. Volgende stappen worden ondernomen:

- alle bezoekers van de website hebben steeds de mogelijkheid om, via een daartoe ontworpen formulier, ideeën voor projecten te formuleren;



- tijdens de eerste helft van april schrijft het viWTA haar contactnetwerk aan met de vraag om project-ideeën te formuleren;
- de medewerkers van het wetenschappelijk secretariaat van het viWTA stellen in de loop van de maand april zelf een aantal ideeënfiches op, mede op basis van twee interne brainstormsessies;
- alle interne en externe ideeën, met uitzondering van de ideeën die betrekking hebben op het luik 'energie en klimaat' (deze volgen een apart parcours, zie elders in dit jaarverslag), worden op twee interne vergaderingen van het wetenschappelijk secretariaat, overeenkomstig de procedure, besproken en gerant;
- op haar vergadering van 22 mei 2003 bespreekt de Raad van Bestuur de verschillende ideeënfiches en de evaluatie ervan door het wetenschappelijk secretariaat. Vier ideeën worden geselecteerd om verder uit te werken tot projecten. Deze projectfiches zullen op de Raad van Bestuur van 12 juni verder behandeld worden.

6.2.1. Overzicht suggesties

Ruwe ideeënfiches	
<i>Externe (via mail, website, brief,...)</i>	21
<i>Interne</i>	7
Totaal	28
Ranking van ideeënfiches	
<i>A-ranking</i>	5
<i>B-ranking</i>	6
<i>C-ranking</i>	4
<i>Mee opgenomen in 'energie en klimaat'</i>	13
Geselecteerd voor uitwerking tot project op RvB van 22 mei 2003	3

DEEL 3
ACTIVITEITENVERSLAG



1 VIWTA IN HET VLAAMS PARLEMENT

1.1. Publieke activiteiten

22 november 2002: *Internationaal Symposium 'Nieuwe impulsen voor een debat over genetisch gewijzigd voedsel'*

24-26 mei 2003: *Publieksforum 'Nieuwe impulsen voor een debat over genetisch gewijzigd voedsel'*

11 juni 2003: *Bijeenkomst Technology Assessment – Methods & Impact (TAMI project Europese Commissie) in het Vlaams Parlement*

1.2. Interne activiteiten

1.2.1. Interne seminars

Alle interne seminars zijn georganiseerd in het viWTA-secretariaat. Alle leden van de Raad van Bestuur van het viWTA zijn uitgenodigd:

4 november 2002: *Seminarie 01 - Prof.Dr. Sigrid Sterckx over de ethische dimensie van TA*

30 januari 2003: *Seminarie 02 - Marc Leys over Medische en Gezondheids-TA*

27 maart 2003: *Seminarie 03 - Prof.Dr. Nick Van Larebeke-Aerschot over Milieu & Gezondheid*

25 april 2003: *Seminarie 04 – Johan De Mol over Technologie voor verkeersveiligheid*

8 mei 2003: *Seminarie 05 – Prof. Dr. Patrick Stouthuyzen over de rol van technologie en publieksparticipatie in samenleving en politiek*

1.2.2. Andere

20 januari 2003: *Bijeenkomst met perscorrespondenten, voorstelling rol van viWTA en opbouw jaarwerkplan 2002-2003 (Robby Berloznik & Wim Peeters)*

14 februari 2003: *Werkvergadering met mevrouw Paula Adam, voor het organiseren van een studiedag over voedselveiligheid op 23 oktober 2003 (Vereniging van gewezen Volksvertegenwoordigers). Willy Weyns zal de studiedag voorzitten.*

17 december 2002; 8, 10, 15 januari 2003:

Alle leden van het wetenschappelijk secretariaat volgden een cursus 'communicatie voor wetenschappers' (WeCom)

2. VOORSTELLINGEN EN PRESENTATIES

2.1. Presentaties

27 november 2002: Presentatie viWTA en TA voor studenten Landbouwfaculteit, RUG (Robby Berloznik)

27 november 2002: Presentatie pilootproject voor studenten Landbouwfaculteit, RUG (Willy Weyns)

9 december 2002: Presentatie pilootproject en rationale publieksforum voor genodigde stakeholders-forum (STEM/UA in Vlaams Parlement, Brussel) (Willy Weyns en Stef Steyaert)

31 maart 2003: Presentatie viWTA, Vlaams Parlement en TA voor Vlaams Platform Wetenschapscommunicatoren (Vlaams Parlement) (Wim Peeters)

8 mei 2003: viWTA-secretariaat, Brussel, Presentatie voor studenten Hogeschool Gent (Robby Berloznik, Willy Weyns)

23 mei 2003: Vlaams Parlement, Presentatie voor leden van het publiekspanel (R. Voorhamme, T. Merckx-Van Goey, L. Wyns, R. Berloznik)

2.2. Lidmaatschap expertengroepen

6-7-8 december 2003: Internationale expertenmeeting en forum over Kiembaangetherapie, IFB, Brussel (Willy Weyns, Wim Peeters)

4 januari 2003: gesprek met vertegenwoordiger van Arthur D. Little in het kader van de evaluatie door de verantwoordelijke Vlaamse minister van het project "Eetesgenetisch" van het Vlaams Interuniversitair Instituut voor de Biotechnologie. (Robby Berloznik)

23 oktober 2002: Vlaams Platform Wetenschaps-communicatoren (Hotel Errera) (Wim Peeters)

31 maart 2003: Vlaams Platform Wetenschaps-communicatoren (Vlaams Parlement) (Wim Peeters)

3. CONTACTEN

3.1. Contacten met de Vlaamse administratie en Vlaamse Instellingen

21 november 2002: Bijeenkomst communicatoren Vlaamse Gemeenschapsinstellingen (Martelaarsplein) (Wim Peeters)

16 januari 2003: Doctoraat Annelies Verdurme over Consumentenhouding t.a.v. Genetisch Gewijzigd Voedsel, (Promotor Prof. J. Viaene), landbouwfaculteit RUG, Gent. (Willy Weyns)



25 maart 2003: overleg met René Custers, Vlaams Interuniversitair Instituut voor de Biotechnologie over het maatschappelijk programma van de VIB (Robby Berloznik).

3.2. Contacten met nationale, federale en buitenlandse instellingen en netwerken

5 & 6 september 2002, viWTA-secretariaat, Brussel:

Workshop met Danish Board of Technology (allen)

23-26 september 2002, Wassenaar (NL):

Rathenau Zomerschool Technology Assessment. De Zomerschool Technology Assessment wordt georganiseerd door het Rathenau-instituut en de Technische Universiteit Delft. Deze zomerschool is gericht op (universitaire) onderzoekers, beleidsmedewerkers, ... die in hun beroep met TA geconfronteerd worden. Ze omvat een algemene en brede inleiding in Technology Assessment (historiek, definities, methoden, instellingen, ...) en een praktijkgerichte training in een tweetal methoden van TA. Voor de TA-zomerschool van 2002 betrof dit 'Scenario-analyse' en 'Normatieve toekomstbeelden'. Alle onderzoekers van het viWTA namen aan de opleiding deel, Robby Berloznik participeerde in het eerste avonddebat over TA-aanpakken in Nederland en Vlaanderen.

17 oktober 2002, Koning Boudewijnstichting, Brussel:

uitwisseling met Koning Boudewijnstichting -ploeg 'Governance' (allen)

24 oktober 2002: Visiegroep Steunpunt Ondernemerschap, ondernemingen en innovatie, project PSIC – START, Stef Steyaert

25 oktober 2003, secretariaat viWTA:

overleg met het projectteam van het Publieksforum 'Zit het in mijn genen' van de Koning Boudewijnstichting, Willy Weyns, Stef Steyaert.

6 november 2002, 20/11/02, 9/1/03, 3/4/03, FRDO-secretariaat, Brussel:

Ondervoorzitterschap WG Wetenschappelijk Onderzoek; Begeleidingsgroep studie 'participatieve methoden bij de ontwikkeling van indicatoren van duurzame Ontwikkeling' (CDO/IDD) (Willy Weyns)

7 november 2002, viWTA-secretariaat, Brussel:

gedachtenwisseling met Karen Janssen, verantwoordelijke in het kabinet van Minister Magda Aelvoet voor GGO's, over de complementariteit van initiatieven van publieke inspraak aan beide kanten. (Robby Berloznik en Willy Weyns)

28 en 29 november 2002, Rome, slotconferentie ENSIPP, Stef Steyaert

ENSIPP, voluit European Network on Scientific Input to Public Policy, is een Europees netwerk onder het vijfde kaderprogramma. Het netwerk, met vertegenwoordigers van academische instellingen (voornamelijk uit Engeland, Ierland, Duitsland en Italië), regionale, nationale en Europese overheden en enkele onderzoeksinstituten, kwam de voorbije twee jaar enkele malen samen om van gedachten te wisselen over de input van wetenschappelijk werk en advies in politieke besluitvorming. Zo werden er o.m. (in kleinere werkgroepen) enkele cases besproken. De conferentie in Rome was de slotconferentie.

19 december 2002, Koning Boudewijnstichting,

overleg met het projectteam van het Publieksforum 'Zit het in mijn genen' van de Koning Boudewijnstichting, Wim Peeters, Stef Steyaert

16 januari 2003:

gesprek met Caracostas Paraskevas, diensthoud Europees Commissie - DG Research - Directorate K, Unit 'Science and technology foresight; links with the IPTS', over mogelijkheden tot Europese samenwerking m.b.t. foresight voor parlementen. (Robby Berloznik)

24 januari 2003, viWTA-secretariaat, Brussel:

P.R. Gesprek met Brian Dick van de Ambassade van de Verenigde Staten van Amerika te Brussel. (Robby Berloznik, Willy Weyns)

18-19 februari 2003, Bern (Zwitserland):

Uitwisselingen met TA-Swiss (allen, uitgezonderd Robby Berloznik) Dit werkbezoek aan TA-Swiss past binnen het opleidingsprogramma van dit werkjaar voor de wetenschappelijke staf. Achterliggende idee is dat de ervaringsuitwisseling met buitenlandse collega's ons heel wat kennis, praktische tips en ideeën zou aanreiken voor onze eigen werking. Het is de eerste keer dat zo'n werkbezoek aan buiten-



landse collega's plaats vindt. Gezien de vergelijkbare grootte, het interessante werkprogramma en de goede contacten met TA-Swiss (cfr. bijdrage van Sergio Bellucci aan het symposium, TAMI, ...) ligt de keuze voor TA-Swiss voor de hand.

17-18 maart 2003: EPTA Directors' Meeting in Genève, Zwitserland. (Robby Berloznik)

28 maart 2003, Congreszaal, Huis van de Parlementsleden, Senaat:

Publieke zitting van het Publieksforum 'Zit het in mijn genen' van de Koning Boudewijnstichting, Stef Steyaert

31 maart 2003, Residence Palace, Brussel:

Publieke bekendmaking resultaten publieksforum over genetische tests (Koning Boudewijnstichting), Willy Weyns

30 april 2003, Gemeentehuis van Beernem:

Overhandiging van het advies van het Burgerpanel over GGO-teelten (STG), Willy Weyns

15-16 mei 2003: Europese Conferentie "Foresight in the Enlarged European Research and Innovation Area", Ioannina, Griekenland. (Robby Berloznik)

5 december 2003: werkbezoek aan het Institute for Prospective Technological Studies, Joint Research Centre, Sevilla, Spanje over Europese samenwerking inzake foresight voor parlementen. (Robby Berloznik)

4. DEELNAME AAN CONGRESSEN EN SYMPOSIA

28 september 2002, Château de Seneffe, Seneffe:

Colloque La prospective territoriale comme outil de gouvernance (org. Institut Jules-Destrée i.s.m. la Présidence du Gouvernement wallon) (Donaat Cosaert)

9 oktober 2002, EC, Brussel:

oprichting van het Europees platform CIVITAS Forum (org. DG TREN) (Donaat Cosaert)

23 oktober 2002, IFEST, Gent:

Studiedagenreeks Actuele Milieuproblemen – Elektronische smog: huidige stand van zaken (org. Technologisch Instituut- Genootschap Milieutechnologie) (Donaat Cosaert)

24 oktober 2002, IFEST, Gent:

Symposia Milieu& Mens en Energie (Willy Weyns)

24 oktober 2002, Vito, Mol:

Studiedag Groene Stroom, wind in de zeilen? (org. VITO i.s.m. ODE-Vlaanderen) (Donaat Cosaert) 11-13 november 2002, Heysel, Brussel : European research 2002 Conference: the European Research Area and the Sixth Framework Programme (org. Europese Commissie) (Donaat Cosaert)

18-19 november 2002, K.VIV, Antwerpen:

International Conference on Future Energy Systems and Technology for CO2 Abatement (org. Technologisch instituut) (Donaat Cosaert)

26 november 2002, VITO, Mol:

Studiedag Elektriciteit en warmte uit organisch materiaal en biomassa (org. VITO i.s.m. ODE-Vlaanderen) (Donaat Cosaert)

3 december 2002, KULeuven, Leuven:

vergadering van gebruikersgroep voor het GBOU-project Ingebedde Elektriciteitsopwerking (org. ESAT/ELECTA i.s.m. Energielinstituut) (Donaat Cosaert)

10 december 2002, DWTC, Brussel:

vergadering van gebruikersgroep voor het PODO II-project SUSTRANS (org. VITO) (Donaat Cosaert)

22 januari 2003, KULeuven, Leuven:

zevende bijeenkomst Platform Milieu-Economie - Lastenverdeling van de Kyoto-verbintenissen (org. EMIS i.s.m. PriceWaterhouseCoopers en SERV) (Donaat Cosaert)

29 januari 2003, Koninklijk Academie der Wetenschappen, Brussel:

Internationaal symposium over recente ontwikkelingen van de Biotechnologie (IPBO/Weizman Institute) (Willy Weyns).

3 februari 2003, TNO, Delft:

vijfde workshop voor het SAVE-project EnPer - Impact of an Energy Performance Regulation on the building and technology market (org. TNO-Bouw) (Donaat Cosaert)



14 februari 2003: *Lezing 'De dramademocratie', Mark Elchardus, Vrijdagse vertellingen, Vlaams parlement (Stef Steyaert)*

20 en 25 februari 2003, *Pand, Gent:*

Voordrachtencyclus Overdracht van schone technologie naar ontwikkelingslanden in het kader van het Klimaatverdrag (UNFCCC) – disculant bij de tweede voordracht Technology Needs and Needs Assessment en bij de derde voordracht Technology Information (org. UGent/Donaat Cosaert) (Donaat Cosaert)

17 maart 2003, *UNU-CRIS, Brugge:*

deelname aan een intern seminarie over foresight-methoden, Stef Steyaert

19 maart 2003, *SERV, Brussel:*

Discussienamiddag omtrent de nota Naar een industrieel beleid voor het milieu – Technologie en innovatie als sleutel voor een duurzame welvaart (hfst 4. Milieu en Technologische Ontwikkeling SERA-rapport 2003)(Donaat Cosaert)

20 maart 2003, *Centrum Elzenveld, Antwerpen:*

Studienamiddag 'Milieubeleid als multi-actor beleid', deelname aan de sessie over interactieve en argumentatieve besluitvorming in het milieubeleid, Stef Steyaert

25 maart 2003, *International Union House, Brussel:*

Internationaal seminarie over participatie en duurzame ontwikkeling (FRDO, ICDO, PODO): Willy Weyns zit de werkgroep 2 over inspraak voor, Stef Steyaert neemt deel aan werkgroep 1 'Spelregels van het consultatieproces'.

4.1. Werkbezoeken

5 februari 2003: *Vito, Mol (Robby Berloznik en Donaat Cosaert)*

4 maart 2003: *ANRE, Brussel (Robby Berloznik en Donaat Cosaert)*

14 maart 2003: *UAntwerpen/STEM, Antwerpen(Donaat Cosaert)*

24 maart 2003: *UGent/CDO, Gent (Robby Berloznik en Donaat Cosaert)*

31 maart 2003: *TUE/Technologie Management, Eindhoven (Donaat Cosaert)*

3 april 2003: *UAntwerpen/Milieubeleid, Wilrijk (Donaat Cosaert)*

4 april 2003: *KULeuven/CES-FETEW, Leuven (Donaat Cosaert)*

10 april 2003: *SERV-Energie en Milieu, Brussel (Donaat Cosaert)*